

ANKASAM

bülten

7 Mayıs 2023
SAYI: 2023/18

07

Güney Kore Dış
Politikasında Orta
Asya'nın Önemi

10

Asya-Pasifik Bölgesi'ndeki
Tehlikeler Kapsamında Güney
Kore'nin Proaktif Dış Politikası

İÇİNDEKİLER

ANKASAM BAKIŞ

- 03** “Benim Anayasam” Referandumunda Özbek Halkı “EVET” Dedi:
“Reformlar Zaman Alır; Fakat Kaybedecek Zaman Yok”
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

ANKASAM ANALİZ

- 07** Güney Kore Dış Politikasında Orta Asya'nın Önemi
Dr. Emrah KAYA
- 12** Avrupa Kıtasında Artan Askeri Harcamalar
Yiğit KIRDÜK
- 18** ABD-Çin Rekabetinde Dijital Çekişme Alanı: Tik Tok
Elcan TOKMAK
- 23** Lavrov'un Latin Amerika Ziyareti: Ukrayna Konusunda Destek Arayışları
Yiğit KIRDÜK
- 28** Belarus Niçin Rusya'dan Güvenlik Garantisi Talebinde Bulunuyor?
Dr. Doğan BAŞARAN
- 32** ABD-Taliban Hattında DEAŞ'la Mücadele Yakınlaşması mı?
Dr. Doğan BAŞARAN
- 36** Çin'in Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Arabuluculuk Çabalarında Yeni Aşama: Şi-Zelenski Görüşmesi
Dr. Doğan BAŞARAN
- 40** Astana-Moskova Hattında Güçlü İşbirliğinin Formülü: Rus Doğalgazının Çin'e Taşınması
Dr. Doğan BAŞARAN
- 10** Asya-Pasifik Bölgesi'ndeki Tehlikeler Kapsamında Güney Kore'nin Proaktif Dış Politikası
Zeki Talustan GÜLTEN
- 15** Afganistan'ın Komşu Ülkeleri Toplantısı'nın Çin Açısından Sonuçları
Şeyma KIZILAY
- 20** Ukrayna-Gürcistan-Moldova Üçlüsünün AB Üyeliği Mümkün mü?
Dr. Doğan BAŞARAN
- 25** Avrupa'nın Stratejik Özerklik Arayışına Yeni Bir İvme: Macron'un Çin Ziyareti
Gamze BAL
- 30** Rusya'nın Belarus'a Taktik Nükleer Silah Yerleştirme Planı ve Avrupa Güvenlik Mimarisi
Doç. Dr. Şafak OĞUZ
- 34** BRICS Etkili Bir Aktöre Dönüşebilecek mi?
Dr. Emrah KAYA
- 38** AUKUS Kapsamında Asya-Pasifik'te Artan Kutuplaşma
Zeki Talustan GÜLTEN

BASINDA ANKASAM

- 42** Medya

DERGİLER

- 43** Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Bölgesel Araştırmalar Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 9, 06880,
Çankaya - Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Tasarım-Dizgi: Esra Karadağ

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

ANKASAM BAKIŞ

“Benim Anayasam” Referandumunda Özbek Halkı “EVET” Dedi: “Reformlar Zaman Alır; Fakat Kaybedecek Zaman Yok”

30 Nisan 2023 tarihinde Özbekistan'da Anayasa'nın yüzde 65'inin güncellenmesini sağlayan referandum, halkın yüzde 84.54'ünün katıldığı oylama neticesinde yüzde 90.21'le kabul edilmiştir. Böylelikle Özbekistan Anayasası'na “laik ve sosyal devlet” vurgusu dahil edilmiş, Özbek

halkına müreffeh bir gelecek vadetme noktasında serbest piyasa düzeninin altyapısı kuvvetlendirilmiş, Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin Parlamento'ya aktarılması yoluyla demokratikleşme sürecine ivme kazandırılmış ve fiki mülkiyetten kapsayıcı eğitime kadar önemli

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL
ANKASAM Başkanı

haklar güvence altına alınmıştır. Bu Anayasa referandumunu ile "Toplum Sözleşmesi" yenilenmiş ve daha da güçlendirilmiştir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in liderliğinde "Üçüncü Rönesans" dönemini yaşayan ülke, "Yeni Özbekistan" inşa sürecinde önemli bir eşiği kat etmiştir.

Ülkenin Merkez Seçim Komisyonu 1 Mayıs 2023 tarihinde referandum sonuçlarının kesinleşmesiyle Yeni Anayasa'nın yürürlüğe girdiğini açıklamıştır. Bundan böyle Yeni Özbekistan, Yeni Anayasası gereği şu özellikleriyle ön plana çıkacaktır

- Güçlü sosyal koruma ve halkçı reformlar, kamu politikasının önemli bir odak noktasına dönüşecektir.
- Özbekistan, bir hukuk devleti olarak tanımlanmış, insan hak ve özgürlükleri anayasal güvence altına alınmıştır.
- Özbekistan, sosyal bir devlet olarak tanımlanmıştır.
- Eğitim alma hakkı ve imkânı genişletilmiş, öğretmenler anayasal statüye sahip olmuş, vatandaşların yükseköğretim kurumlarında burslu okuma hakkı anayasal güvence altına alınmıştır.
- Devlet tarafından ailenin tam gelişimi için sosyal, ekonomik, yasal ve diğer koşulların yaratılması anayasal olarak güçlendirilmiştir.
- Herkese, hiçbir ayırım gözetilmeksizin ve asgari ücretten az olmamak kaydıyla, çalışmalarını karşılığında adil bir ücret alma hakkı garanti edilmiştir.
- İdam cezası, anayasal düzeyde yasaklanmış, devletin bile bir insanı hayatından mahrum etme hakkının olmadığı vurgulanmıştır.
- Yasal olarak Özbekistan topraklarında bulunan herkesin ülke içinde serbestçe dolaşma, kalma ve ikamet yerini serbestçe seçme hakkı pekiştirilmiştir.
- Devletin vatandaşların internet açığını kullanması için gerekli koşulları yaratacağı garanti edilmiştir.
- Gençlik haklarının korunması, gençlerin topluma ve devlet yaşamına aktif katılımlarının teşvik edilmesi teminat altına alınmıştır.
- Rekabetçi ulusal ekonomi, özel girişimcilik ve mülkiyet haklarının korunması anayasal güvence altına alınmıştır.
- Halkın refah içinde yaşamayı ve devletin istikrarlı bir şekilde gelişmesi için etkin, bütüncül ve insan dostu bir devlet yönetiminin ve parlamenterizmin güçlendirilmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda Yasama Meclisi ve Senato'nun yetkileri önemli ölçüde genişletilmiştir.
- Avukatların faaliyetlerine ilişkin güvenceler güçlendirmiş, Anayasa'da avukatlık kurumuna ve avukatların faaliyetlerine ilişkin güvenceler hakkında ayrı bir bölüm yer almıştır.
- Medya ve gazetecilerin daha aktif olmaları için büyük anayasal fırsat ve güçlü koruma sağlanmıştır.
- İlk kez, Anayasa'da sivil toplum kuruluşlarına ilişkin ayrı bir bölüm oluşturulmuş, STKların faaliyetlerine ilişkin güvenceler tesis edilmiştir.

Referanduma halkın gösterdiği ilgi göz önünde bulundurulduğunda, Sayın Mirziyoyev'in 2016 senesinde Cumhurbaşkanı olmasının ardından "Yeni Özbekistan" vizyonu çerçevesinde hayata geçirdiği reformların ve bu bağlamda ilk aşamayı oluşturan "2022-2026 Kalkınma Stratejisi"nde ortaya konulan hedeflerin Özbek halkı tarafından kabul gördüğü ifade edilebilir. Özbekistan halkı, referandum gösterdiği ilgiyle "Benim Anayasam-Benim Devletim" şiarını güçlü bir demokratik bilinçle içselleştirdiğini, sisteme ve sandığa güvendiğini, istikrarlı bir kalkınmayı tercih ettiğini, dolayısıyla seçimini siyasi istikrar ve güçlü bir gelecektekine yana olduğunu göstermiştir. Bu referandum ile Özbek halkı "Yeni Özbekistan Vizyonu"nun temellerini oluşturan ve millet-devlet birliğini güçlendiren Anayasa revizyonuna "evet" demiştir.

Bilindiği üzere Özbekistan, referandum sürecini "Halkın Anayasası" söylemi üzerine inşa etmiş ve bu kapsamda Anayasa taslağı, halkın görüşleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Halkın konuyla ilgili kurulan internet sitesine 222.715 öneride bulunması da bu süreçteki başarının ve halkın siyasi süreçlere katılımının önemli bir göstergesidir. Nitekim mevzubahis öneriler doğrultusunda Anayasa maddelerini 128'den 155'e ve normları da 275'ten 434'e çıkaran taslak oluşturulmuş ve söz konusu taslak, halkın onayına sunulmuştur.

Özbekistan halkının referandum aracılığıyla "Yeni Özbekistan" inşa sürecine verdiği güçlü onay da aslında devlet-millet birliğini kuvvetlendirecek biçimde bu sürecin en demokratik şekilde işletilmesinin somut bir neticesidir. Devlet, demokratikleşme noktasında bir ilk olarak nitelendirilebilecek bu adımla halka inmeyi başarmıştır. Nitekim ülke tarihinde ilk kez, bir Anayasa değişikliği halkın onayına sunulmuştur. Elbette bu durum, insanı merkeze alan "Üçüncü Rönesans"ın ve "Yeni Özbekistan Hareketi"nin lideri Sayın Mirziyoyev'in başarısı olarak yorumlanabilir.

Anlaşılacağı gibi 30 Nisan 2023 tarihli referandum vesilesiyle Özbekistan, "demokratikleşme yolunda halkla bütünleşen devlet" ifadesi açısından güzel bir örnek teşkil etmiştir. Bu nedenle de referandumun "merkez-çevre" ilişkilerinin güçlendirilmesi bakımından bir dönüm noktası olduğu öne sürülebilir.

Kuşkusuz demokratikleşme süreci, Özbek halkının ve Özbekistan'ın dünyaya açılması ve entegre olması boyutunda da kritik öneme sahiptir. Bu anlamda referandum, Özbekistan'ın yeni dünya düzeni inşa sürecinde güçlü ve saygın bir devlet olarak konumlanacağına habercisidir. Buna bağlı olarak Özbekistan'ın güçlü bir demokrasi örneği olarak ön plana çıkacağı ve bu kapsamda serbest piyasa düzeninin sağlıklı bir şekilde işlediği güçlü bir ekonomi modeline dönüşeceği öngörülebilir. Bu da yatırımcı nezdinde istikrarlı ve güvenilir bir ülke haline gelen Özbekistan'ın cazibe merkezine dönüşmesini beraberinde getirecektir.

Dolayısıyla tarımdan sanayiye, tekstilden turizme kadar pek çok alanda "Yeni Özbekistan" vizyonunun başlangıç hamlelerini oluşturan 2017-2022 Eylemler Stratejisi ve 2022-2026 Kalkınma Stratejisi'nin ruhuna, müreffeh bir toplum ve güçlü bir devlet inşa hedefine halkın onayı ile start verilmiştir. Artık yeni bir süreç söz konusudur. Reformların kararlı ve başarılı bir şekilde hayata geçirilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Ulusal ve uluslararası bazda beklentiler ve dikkat hiç kuşkusuz bu noktada olacaktır. Bu yüzden de reform adımlarının dikkatli, kararlı ve başarılı bir şekilde hayata geçirileceği yeni bir sürece girilmiştir.

Sonuç olarak Sayın Mirziyoyev'in "Reformlar zaman alır, fakat kaybedecek zaman yok." şiarı doğrultusunda insan sermayesini en önemli kaynak olarak gören ve dolayısıyla insanı merkeze alan bir yaklaşımla hareket etmeyi sürdüreceği öngörülebilir. Bu noktada sosyal devlet inşasının ve güçlü parlamento aracılığıyla desteklenen demokratikleşme ortamının devlet-millet birliğini güçlendireceği ve merkez-çevre ilişkilerini sağlıklı bir zemine oturtacağı iddia edilebilir. Bu da Özbek halkının yüce hedeflerine emin adımlarla ilerleyeceğine işaret etmesi hasebiyle oldukça önemlidir.

ANKASAM ANALİZ

Güney Kore Dış Politikasında Orta Asya'nın Önemi

Güney Kore, Asya-Pasifik Bölgesi'nin ana ekonomik güçlerinden biri olarak bölgesel denklemleri etkileyebilme kapasitesine sahip devletlerdendir. Gelişme ve kalkınma sürecinde izlediği politikalarla küresel bir aktöre dönüşen Seul yönetimi, farklı bölgelerle ve ülkelerle çeşitli

şekillerde ilişkilerini geliştirmektedir. Bu bağlamda Seul'un yöneldiği coğrafyalardan biri de Orta Asya'dır.

Nitekim 2007 yılında başlatılan ve dışişleri bakanlarının katılımıyla gerçekleştirilen Güney

Dr. Emrah KAYA
ANKASAM
Orta Asya Uzmanı

Kore-Orta Asya İşbirliği Forumu'nun 15. toplantısı 25 Ekim 2022 tarihinde Busan'da toplanmıştır. Söz konusu toplantıda ele alınan konuların başında enerji, dijital teknoloji, ekonomik güvenlik, turizm ve sağlık sektörlerinde işbirliği gelmektedir. Bu anlamda toplantı, Güney Kore'nin Orta Asya'ya olan yaklaşımını özetler mahiyettedir.[1] Ayrıca Güney Kore'nin Orta Asya için benimsediği altı temel hedef bulunmaktadır. Orta ve uzun vadeli planları içeren hedefler şunlardır:[2]

Ulaştırma ve Lojistik: Lojistik ulaşım merkezlerinin ve kompleks terminallerin oluşturulması

Enerji: Rasyonel kullanım ve yenilenebilir enerji kaynaklarının oluşturulması

Sanayi: Sanayi sisteminin modernize edilmesi ve çeşitlendirilmesi ve dolayısıyla bu süreçte özel ekonomik bölgeler oluşturulması ve kamu girişimlerinin özelleştirilmesi

İklim Değişikliği: Ekoloji temelli adımlar atılması, çölleşmeye karşı ormancılık ve ekolojik hammadde kompleksinin oluşturulması

Sağlık ve Tıp: Altyapının iyileştirilmesi ve doktor değişimi

Eğitim-Kültür: Modern yöneticiler açının tesisi ve kültürel temasların artırılması

Bu çerçevede Güney Kore, Orta Asya'ya çok yönlü bir ilişki geliştirmeye önem verdiğini ortaya koymuştur. Nitekim bazı başlıklar incelendiğinde, Güney Kore'nin dış politikasında Orta Asya'nın önemi daha net anlaşılacaktır.

Güney Kore, enerji konusunda yeraltı kaynaklarına sahip olmayan bir devlettir. Örneğin fosil yakıt ihtiyacının yaklaşık %98'ini ithal etmektedir. Ayrıca herhangi bir petrol ya da doğalgaz boru hattına sahip değildir. Bu nedenle de tankerlerle deniz yoluyla ihtiyacını karşılamaktadır. Ülke içinde üretilen enerjinin önemli bir kısmı yenilenebilir enerji kaynaklarına dayanırken; bu miktar, yetersizdir ve fosil kaynaklarda dışarıya bağımlıdır.[3] Bu sebeple Orta Asya'daki enerji projelerine dahil olmak isteyen Güney Kore'nin son dönemde hedefindeki ülkelere biri de Türkmenistan'dır.[4]

2021 verilerine göre, yaklaşık olarak 51,7 milyonluk bir nüfusa sahip olan Güney Kore'nin gayrisafi yurtiçi hasılası (GSYİH) 1,81 trilyon dolardır. [5] Bu açıdan bakıldığında, Güney Kore'nin ekonomik olarak gelişmiş bir ülke olduğu söylenebilir. Ayrıca Güney Kore'nin çeşitli uluslararası düzeyde faaliyet gösteren şirketlerinin de önemli bir ticaret hacmine sahip olduğu bilinmektedir.

Tahmin edileceği gibi Seul, Orta Asya başkentleriyle ilişkilerini sanayi boyutuyla geliştirmek istemektedir. Bunun nedeni daha entegre bir ekonomik yapı inşa etme arzusudur. Ayrıca bölgedeki çeşitli yeraltı zenginlikleri ve hammaddeler de Güney Kore ekonomisinin istikrarı için önemlidir. Zira dünya siyasetinde artan gerilimlere karşı Seul yönetiminin ekonomik güvenlik çerçevesinde ticari ve sanayi boyutundaki ilişkilerini genişleterek ve derinleştirerek tedbir almaya çalıştığı söylenebilir.

İklim değişikliği ve artan ekolojik sorunlar, dünyanın çeşitli bölgelerini doğrudan ve dolaylı yollarla tehdit etmektedir. Orta Asya, kuraklık ve çölleşme sorunuyla karşı karşıya kalırken; Güney Kore de hava kirliliği, nükleer atıklar ve su kalitesindeki bozulma sorunlarıyla uğraşmaktadır. Bu bağlamda Güney Kore; yeşil politika, yenilenebilir enerji, sera gazı emisyonu, atık yönetimi ve iklim değişikliğini azaltma teknolojisi gibi konularda önemli ülkelere birine dönüşmeyi amaçlamaktadır.[6]

Söz konusu özellikleri ve yaşadığı sorunlar, Seul ile Orta Asya arasındaki "yeşil" bağın güçlenmesine hizmet etmektedir. Güney Kore'nin de bu konuda bölgede bir etki oluşturmak istediği söylenebilir.

Güney Kore'nin Orta Asya'ya verdiği önemin kaynaklarından biri de güvenlik ve jeopolitik rekabettir. Seul yönetimi, günümüzde dış politikasında temel olarak barışçıl bir tutum sergilemektedir. Ancak Güney Kore, 1950-1953 yılları arasındaki Kore Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) destek alırken; Kuzey Kore de Sovyetler Birliği ve Çin tarafından desteklenmiştir. Bu nedenle Güney Kore, Batı'yla yakın ilişkilere sahipken; Çin'le de pragmatist çerçevede ilişkiler kurmaktadır. Bu durum, devletler arasında güvensizliğe neden olmakta ve güvenliğe dair çeşitli soru işaretlerini ve jeopolitik rekabeti beraberinde getirmektedir. Orta Asya da hem Çin'in batısında olması hem de çeşitli aktörlerin etki kurmaya çalıştığı bir bölge olması nedeniyle Seul'un de önem verdiği bir coğrafyadır.

Sonuç olarak Güney Kore'nin dış politikasında Orta Asya, çeşitli nedenler ve hedefler kapsamında kritik öneme sahiptir. Özellikle de enerji, ekonomi, sanayi ve jeopolitik rekabet ön plana çıkan başlıklardır. Orta Asya'nın çeşitli zenginlikleri Seul için önem arz ederken; yakın bir coğrafyada bulunması ise yeraltı kaynaklarının temini noktasında maliyetlerin azalması demektir. Ayrıca Güney Kore, dünyada artan tansiyon karşısında ekonomik güvenlik için Orta Asya'daki liberalleşme sürecini yakından takip etmektedir. Seul'un yüksek ekonomik ve teknolojik kapasitesinin de Orta Asya devletlerini cezbediği söylenebilir. Bu bağlamda taraflar arasındaki ilişkilerin daha da güçleneceği ve Güney Kore'nin dış politikasında Orta Asya'nın öneminin artacağı ifade edilebilir.

[1] Yi Wonju, "S. Korea, 5 Central Asian Nations Discuss Cooperation on 30th Anniversary of Diplomatic Relations", Yonhap News Agency, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20221025004000325>, (Erişim Tarihi: 25.04.2023).

[2] Ainura Akmatolieva, "Central Asia and South Korea: Seeking Opportunities for Increased Cooperation", CABAR, <https://cabar.asia/en/central-asia-and-south-korea-seeking-opportunities-for-increased-cooperation>, (Erişim Tarihi: 25.04.2023).

[3] "South Korea", U.S. Energy Information Administration, <https://www.eia.gov/international/overview/country/KOR>, (Erişim Tarihi: 25.04.2023).

[4] "South Korean Companies Eye in Gas Projects in Turkmenistan", Azarnews, https://www.azernews.az/oil_and_gas/209015.html, (Erişim Tarihi: 25.04.2023).

[5] "Korea, Rep.", The World Bank, <https://data.worldbank.org/country/korea-rep?view=chart>, (Erişim Tarihi: 25.04.2023).

[6] Brett Smith, "South Korea: Environmental Issues, Policies and Clean Technology", AZO Cleantech, <https://www.azocleantech.com/article.aspx?ArticleID=552>, (Erişim Tarihi: 25.04.2023); "25 Years of Ambitious Environmental Reform", OECD, <https://www.oecd.org/country/korea/thematic-focus/25-years-of-ambitious-environmental-reform-16cdel2d/>, (Erişim Tarihi: 25.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

Asya-Pasifik Bölgesi'ndeki Tehlikeler Kapsamında Güney Kore'nin Proaktif Dış Politikası

Asya-Pasifik Bölgesi, küresel güvenliğin en kırıl- ganlaştığı ve bu sebeple de uluslararası kamu- oyunun dikkatini çeken bölgelerin başında gelmektedir. Nitekim bölgede Tayvan, Güney Çin Denizi, Kuril Adaları, Dokdo ve Takeshima Adaları, Konfor kadınları, Japon işgaline yönelik tazminat davaları, Kore Yarımadası'ndaki istikrarsızlık gibi birçok sorunlu mesele bulunmaktadır. Bunların arasında özellikle de yarattığı tehdidin küreselliği açısından Kuzey Kore'nin nükleer ve balistik füze denemelerinin büyük endişeler yattığı söylene- bilir.

Nitekim 16 Mart 2023 tarihinde Güney Kore Hükümeti, Kuzey Kore'nin yeni bir füze fırlatmasının ardından Ulusal Güvenlik Konseyi'ni acilen to- plantıya çağırmıştır. Güney Kore Devlet Başkanı Yoon Suk-Yeol, Kuzey Kore'nin nükleer ve balistik füze denemelerini sert bir dille kinamıştır. Yoon, Pyong- yang'ın provokasyonlarının bedelini ödeyeceğini ve söz konusu denemelerin hem bölgesel hem de küresel çapta ciddi güvenlik endişeleri yarattığını söylemiştir.[1] Aynı zamanda Yoon'un Güney Kore ordusuna, Kuzey Kore'ye karşı hazırlığını sürdürebil-

**Zeki Talustan
GÜLTEN**
Asya-Pasifik
Araştırma
Asistanı

mesi için Amerika Birleşik Devletleri'yle (ABD) ortak tatbikatlar yapma emri verdiği bildirilmiştir. Ayrıca Yoon'un Japonya, ABD ve Güney Kore'nin güvenlik işbirliğini ilerletmesini istediğini söylediği de bildirilmiştir.[2]

Nitekim Güney Kore, Kore Yarımadası'ndaki de-nükleerizasyon çalışmalarından ve Kuzey Kore'ye yönelik diyalog ve müzakere çağrılarında sonuç alamamaktadır. Pyongyang hem söylemlerini hem de eylemlerini sertleştirmekte ve tehditvari açıklamalara devam etmektedir. Bu nedenle de Seul, yeni bir yöntem arayışı içerisindedir. Tüm bunların temel nedeninin ise Güney Kore'nin ulusal ve bölgesel güvenliğini sağlamak olduğu ifade edilebilir. Seul'un arayışta bulunduğu farkı yöntemlerde ABD'nin önemli bir yerinin bulunduğu ve Güney Kore'nin de bu sebeple Kuzey Kore'ye karşı söylemini sertleştirdiği öne sürülebilir.

Öte yandan söz konusu gelişme de yine bu bağlamda okunabilir. Nitekim Seul'un söylemini sertleştirmesinin bir çözümden ziyade; çatışmayı körüklemesi muhtemeldir. Çünkü Asya-Pasifik Bölgesi üzerine hayata geçirilen ve özellikle de ABD temelli vuku bulan müttefiklik ilişkileri, tatbikatlar ve söylemler en nihayetinde Kuzey Kore'yi daha da provoke etmektedir.

Aynı zamanda Yoon Suk Yeol'un Japonya ziyareti de bu kapsamda değerlendirilebilir. Zira Yoon, iki ülke arasındaki tam konsolidasyonu sağlamak ve Pyongyang'a karşı net bir cephe oluşturmak istemektedir. Nitekim Güney Kore Devlet Başkanı Yoon, 15 Mart 2023 tarihinde yaptığı açıklamada, Kuzey Kore'nin artan tehditlerine karşı koymak ve küresel tedarik zincirlerini korumak için Japonya'yla işbirliğinin hayati önem taşıdığını söylemiş ve her iki ülkeyi de iç siyasette ilişkileri bozmamaya çağırmıştır.[3] Bu açıklamaların aynı zamanda 1910-1945 yılları arasındaki Japon işgali döneminde zorunlu çalıştırma kurbanlarına tazminat ödeneceğinin duyurulmasının ardından gelmesi de önemlidir.[4]

Halihazırda Güney Kore ve Japonya, Asya-Pasifik Bölgesi'nde ABD'nin ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) en güçlü müttefikleri olarak konumlanmaktadır. Bu konuda söz konusu devletlerin ortak tehdit algısının belirleyici rol oynadığı öne sürülebilir. Zira her iki aktör de aslında tarihsel olarak ciddi problemlere sahip ülkelerdir. Ancak müşterek güvenlik kaygılarının tarafları bir araya getirdiği görülmektedir.

Bahse konu olan durumun hem ABD hem de NATO'nun işine geldiği söylenebilir. Çünkü söz konusu birliktelik, bu aktörlerin bölgede sahip oldukları nüfuz açısından önemlidir. Tüm bunların yanı sıra Batı'nın Çin'i çevreleme ve Kuzey Kore'yi nükleer denemeler konusunda cay- dırma politikasında yine bölgedeki müttefiklerinin ve ittifaklarının önemi büyüktür.

Söz konusu birlikteliğin Tokyo ve Seul için bir güvenlik garantisi oluşturduğu da iddia edilebilir. Yoon'un birliktelik çağırısı da bu minvalde okunabilir. Bu nedenle inşa edilen ilişkilerin karşılıklı kazan-kazan mantığıyla şekillendiğini iddia etmek mümkündür. Nitekim bu süreçten en zararlı çıkan aktörlerin Kuzey Kore ve Çin gibi devletler olduğu ortadadır.

Sonuç olarak Asya-Pasifik'teki tehditlerin hem niceliksel hem de niteliksel bakımdan artması, bölgede Batı'nın önemli bir müttefiki olan Güney Kore'nin dış politikasını da geçmişe nazaran daha proaktif bir mahiyete taşımıştır. Dolayısıyla Seul'un tehdit algılamaları de-ğiş- medikçe bu tutumun süreceği öngörülebilir.

[1] "Pyongyang Will Pay for Provocations, South Korean President Says", NHK World-Japan, https://www3.nhk.or.jp/nhkworld/en/news/20230316_14/, (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

[2] "North Korea Launches ICBM Before South Korea-Japan Summit", Associated Press News, <https://apnews.com/article/north-korea-missile-launch-us-military-drills-fbbe3be09a9bd812baa541ea9b84832e>, (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

[3] "South Korea's Yoon Says Cooperation With Japan Vital Amid Concerns on North Korea, Supply Chains", Reuters, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/south-koreas-yoon-says-cooperation-with-japan-vital-amid-concerns-north-korea-2023-03-15/>, (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

[4] "Japan and South Korea Agree to Mend Ties as Leaders Meet Following Years of Dispute" Cable News Network, ceac.state.gov/GenNIV/General/complete/complete_personal.aspx?node=PersonalI, (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

Avrupa Kitasında Artan Askeri Harcamalar

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) tarafından yapılan araştırmalar, 2022 yılında dünya çapında yapılan askeri harcamaların 2,24 trilyon dolara ulaştığını göstermektedir. Aynı enstitü tarafından yayımlanan verilere göre dünya çapında askeri harcamalar, Soğuk Savaş döneminden bu yana görülmemiş düzeylere çıkmıştır. Hatta 2022 yılındaki harcamalar, 1989 senesinde yapılan askeri harcamaların reel anlamda toplamını geçmiştir.

Öte yandan belirtmek gerekir ki; 2022 yılında askeri harcamalardaki şiddetli yükselişe, bölgesel çatışmaların ve jeopolitik sınamaların dünya konjonktüründe hakim olması mahal vermiştir. Örneğin Rusya-Ukrayna Savaşı, bu yükselişte belirleyici rol oynamıştır.

Verilere göre, uzun yıllardır askeri harcamalar hususunda lider konumda bulunan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), 2022 yılında da dünyada en fazla askeri

Yiğit KIRDÜK

harcama yapan ülkesi olma konumunu korumuştur. ABD, 2022 yılında 877 milyar dolarlık bir askeri harcama gerçekleştirmiş ve 2021 yılındaki askeri harcamalarını %0,7 oranında arttırmıştır. ABD'nin yaptığı askeri harcamaların 19,9 milyar dolarını Rusya-Ukrayna Savaşı kapsamında Kiev yönetimine yapılan yardımlar teşkil etmiştir.

ABD'yi Çin takip etmiştir. Çin, 2022 yılında 292 milyar dolarlık askeri harcamasıyla listede ikinci sırada yer almıştır. Güney Asya'da tansiyon yükselirken; Çin, 2021 yılına kıyasla askeri harcamalarını %4,2 oranında arttırmıştır.

Listede üçüncü sırayı Rusya Federasyonu almıştır. Rusya, 2022 yılında askeri harcamalara yaklaşık 86 milyar dolar ayırmıştır. Rusya için bu rakam, bir önceki yıl yapılan askeri harcamalarda %9,2 oranında bir artış anlamına gelmiştir. Rusya, Ukrayna'daki savaş kapsamında yapmayı öngördüğü askeri harcamaların çok üstüne çıkmıştır ve çıkmaya devam etmektedir.

Dünya genelinde askeri harcamalar hızla artarken; bu eğilime mahal veren başlıca bölge Avrupa olmuştur. Avrupa'nın yakın çevresinde cereyan eden Rusya-Ukrayna Savaşı, güvenlik ve savunma politikaları açısından Avrupa'yı derinden etkilemiştir. Avrupa, algıladığı tehditler karşısında hızlı bir şekilde savunma sanayisine yaptığı yatırımları arttırmaya başlamıştır. Bu yatırımlara, savaş kapsamında Ukrayna'ya tedarik edilen askeri yardımlar eşlik etmiştir. Dolayısıyla Avrupa, 2022 yılında 345 milyar dolar tutarında askeri harcama gerçekleştirmiştir. Kıyaslama yapmak gerekirse Avrupa, 2021 yılında askeri harcamalara 225 milyar dolar ayırmıştır. Buradan da savaşın bir yıl içinde yaratmış olduğu etki, açıkça görülmektedir.

Avrupa içerisinde askeri harcamalarda genel bir artış varken; bazı ülkelerin askeri harcamaları kısa süre içerisinde rekor seviyelere çıkmıştır. Savaşın tarafı olan Ukrayna, 2022 yılında 44 milyar dolar askeri harcama yapmıştır. Bu rakam, Ukrayna için 2021 yılına kıyasla %640'lık bir artış anlamına gelmektedir. Mevcut durumda Ukrayna için gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYİH) %34'ünü, askeri harcamalar oluşturmaktadır.

Rus coğrafyasına yakın konumda bulunan bazı ülkelerde 2021 yılına kıyasla askeri harcamalarında büyük oranlarda artış gerçekleştirmiştir. Örneğin Finlandiya'da %36, Litvanya'da %27, İsveç'te %12, Polonya'da ise %11 gibi bir askeri harcama artışı görülmektedir.

Avrupa'daki askeri harcamalar, savaşın bir sonucu olarak giderek artmaktadır. Bununla birlikte savaşın uzun bir süre önce Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Batı'nın Rusya ile rekabeti kapsamında Avrupa ülkelerinin savunma harcamalarını arttırmasını teşvik etmeye başlamıştı. Esasen NATO, 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakından kısa bir süre sonra algıladığı tehdit karşısında harekete geçmiştir. NATO, üye ülkelerin gayri safi yurt içi hasıllarının %2'sini askeri harcamalara ayırması hedefini ortaya koymuş ve bu hedefe 2024 yılında ulaşmayı öngörmüştür. NATO'nun hedefini, ABD güçlü bir şekilde desteklemiştir. Bu kapsamda ABD'de Barack Obama'nın başkanlığı döneminde NATO üyelerine baskılar başlamış, aynı politika Donald Trump'ın başkanlığı döneminde devam etmiştir. Hatta Trump, belirlenen hedefin diğer NATO üyeleri tarafından benimsenmemesi halinde ABD'yi NATO'dan çıkarma tehdidini dile getirmiştir. Son olarak Joe Biden'ın başkanlık döneminde %2 askeri harcama eşiği Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasıyla gündeme gelmiş ve Biden, NATO'nun bu hedefine tam destek vermiştir. Ancak hedeflenen %2 eşiğine, 2022 yılının sonlarında 30 NATO üyesi ülkeden sadece 10'u erişebilmiştir.

NATO tarafından belirlenen %2 eşiği, üye devletler arasında bir ihtilaf konusu olmuştur. Bu eşiği rahatlıkla geçen ABD, Polonya, Litvanya, Estonya, Yunanistan gibi ülkeler, NATO'nun tasarısını desteklerken; askeri harcamalara ani bir şekilde yüksek bütçeler ayırmak istemeyen Belçika, Hollanda ve İspanya gibi ülkeler bu tasarıya ayak diremektedir. Söz konusu ülkeler, NATO misyonlarına yaptıkları katkılarını dikkat çekerek askeri harcama rakamlarının her unsuru yansıtmadığını savunmaktadır.

Ayrıca bu ülkeler, yüksek askeri harcamalar yapan bazı NATO ülkelerinin gerçekleştirdiği harcamaların büyük bir kısmının askeri personel ve emekli maaşlarına ayrıldığına altını çizmektedir. Oysa kendileri, NATO'nun 2014 yılında kabul ettiği ve 2024 senesinde gerçekleş-

esi öngörülen bir başka hedefi olan NATO üyesi ülkelerin savunma harcamalarının %20'sinin yeni ekipmanlara ayrılması hedefini gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla mevzubahis devletler, daha fazla harcama yerine daha kaliteli harcama şiarıyla hareket etmektedir.

Daha kaliteli harcama söylemi, gayri safi yurt içi hasıllarının yaklaşık %'ini savunma harcamalarına harcayan bu ülkelerin; iki yıl içerisinde bu oranı %2'ye çıkarmalarının gerçekçi olmadığı beyanını desteklemektedir.

NATO içerisindeki fikir ayrılıklarına ve ABD'ye yönelik muhalefete rağmen yakın zamanda yeni bir eşğin aşıllacağı düşünülmektedir. Çünkü 11-12 Temmuz 2023 tarihlerinde gerçekleştirilecek NATO Vilnius Zirvesi'nde her NATO üyesi ülkenin GSYİH'nin %2,5'ini askeri harcamalar için kullanması tasarısının önerilmesi beklenmektedir.

Sonuç olarak Avrupa'da yükselen askeri harcamalar, çeşitli şekillerde yorumlanabilmektedir. Öncelikle, askeri harcamaların artmasıyla Rusya'nın caydırılabileceği ve mevcut istikrarsızlık ortamının önüne geçilebileceği savunulmaktadır. Bununla birlikte Avrupa'da askeri harcamaların yükselmesini, Avrupa'nın ABD'nin dış politikasında bir araç haline gelmesi şeklinde yorumlayanlar da mevcuttur. Zira ABD, dünyada silah üretiminde lider konumdadır. Yani baskılar vesilesiyle Avrupa, bu sektörde ABD için bir pazar haline gelmektedir. Rusya-Ukrayna Savaşı da Washington yönetiminin bu politikasını pekiştirmiştir. Lakin artan savunma harcamalarının gösterdiği realite şudur ki; 1990'lı yıllardan beri kendi güvenliğini tesis etme arayışlarında olan Avrupa, bir türlü NATO ve ABD'nin boyunduruğundan kurtulamamıştır.[1]

[1] "Trends in World Military Expenditure, 2022", SIPRI, https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-04/2304_fs_milex_2022.pdf, (Erişim Tarihi: 25.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

Afganistan'ın Komşu Ülkeleri Toplantısı'nın Çin Açısından Sonuçları

12-13 Nisan 2023 tarihlerinde Özbekistan, Afganistan'ın Komşu Ülkeleri 4. Toplantısı'na ev sahipliği yapmıştır. Yedi farklı ülkenin katılım sağladığı toplantı, Semerkant'ta gerçekleştirilmiştir.[1] Pakistan, İran, Çin, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın dışişleri bakanları ve vekilleri, Afganistan'daki mevcut durumun değerlendirilmesi ve bölgesel gelişimin sağlanması konu-

sunda görüşlerini paylaşmıştır. Toplantının temel odak noktasının ise terörle ve uyuşturucuyla mücadele olduğu bilinmektedir.

Toplantıya Özbekistan Geçici Dışişleri Bakanı Bakhtiyor Saidov başkanlık ederken; Çin heyetine Dışişleri Bakanı Qin Gang, Pakistan heyetine Dışişleri Bakan Yardımcısı Hina Rabba-

Şeyma KIZILAY

ni Khar liderlik etmiştir. İran'ı Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan, Rusya'yı Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Tacikistan'ı Dışişleri Bakanı Siraceddin Muhriddin, Türkmenistan'ı ise Dışişleri Bakanı Birinci Yardımcısı Vepa Hacıyev temsil etmiştir.

"Afganistan'ın Komşu Ülkeleri" mekanizması, söz konusu ülkedeki duruma ilişkin bölgesel bir yaklaşım geliştirmek amacıyla Pakistan'ın girişimiyle 2021 yılında kurulmuştur. Bu mekanizmanın Dışişleri Bakanları düzeyindeki ilk toplantısı da 8 Eylül 2021 tarihinde Pakistan'da gerçekleştirilmiştir. İkinci toplantıya 2021 yılının Kasım ayında Tahran ev sahipliği yaparken; 31 Mart 2022 tarihindeki üçüncü toplantı ise Çin'in Tonşi kentinde düzenlenmiştir.[2]

Afganistan'ın mevcut durumuna ve geleceğine ve bu bağlamda terörle ve uyuşturucuyla mücadele konularına odaklanan toplantı; Çin'in gerek Afganistan gerekse de Orta Asya'yla bağlantılarını güçlendirmesi noktasında büyük önem arz etmektedir. Son dönemlerde yürüttüğü aktif diplomasiyle dikkat çeken Pekin, Afganistan konusunda da farklı girişimlerde bulunmaktadır. Pekin'in Afganistan temelli bu tür girişimlerini sürdüreceği söylenebilir.

Nitekim Semerkant'taki toplantıda da Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Wang Wenbin, Çin'in Afganistan'ın erken bir tarihte istikrarlı kalkınma yoluna girmesine ve ortak bir şekilde bölgede kalıcı güvenlik, refah ve ilerleme sağlamasına yardımcı olmak için Afganistan'ın komşuları ve uluslararası toplumla koordinasyon ve işbirliğini artırmaya hazır olduğunu dile getirmiştir.[3] Bu çerçevede Pekin, bölgesel düzeyde gerçekleşecek projelerinde etkin bir aktör olmayı hedeflemektedir.

Çin Dışişleri Bakanı Qin de ülkesinin, Afganistan'ın yeniden inşası için kapasitesi dahilinde destek sağlamaya devam edeceğini belirtmiştir. Ayrıca Çin Dışişleri Bakanı komşu ülkelerle dostluk, samimiyet, karşılıklı yarar ve kapsayıcılık ilkelerine bağlı kalmak, komşularla iyi geçinmek ve onların ortağı gibi hareket etmek için birlikte çalışmaya istekli olduklarını vurgulamıştır.[4] Bununla birlikte Çin, söz konusu toplantıda Afganistan konusunda dört maddelik bir öneride bulunmuştur. Böylece Pekin yönetimi, son zamanlarda yürüttüğü barışçıl diplomasi anlayışına yeni bir halka eklemiştir.

Qin'in sunduğu teklifin ilk maddesi; Afganistan'daki terör unsurlarını ortadan kaldırmak, terörü kaynağında yok etmek ve Afganistan'ın yeniden bir sığınak haline gelmesini engellemektir. Ayrıca Qin, terörizm konusunda ortak hareket etme vurgusu da yapmış ve şu ifadeleri kullanmıştır:[5]

"Terörle mücadele, uyuşturucu kontrolü ve mülteciler konusunda bölgesel işbirliğini derinleştirmemiz, sınır kontrolünü güçlendirmemiz ve sınır ötesi terörist hareketliliğini ve istikrarsızlığı etkili bir şekilde engellemek için Afganistan'ın terörle mücadele yeteneklerini geliştirmesine müşterek şekilde yardım etmemiz gerekiyor."

İkinci olarak; Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Böylece ABD, Afgan Sorunu'nun ortaya çıkmasına yol açan temel aktör olarak nitelendirilmiş ve Washington yönetiminin eylemlerinin Afgan halkına zarar verdiğinin altı çizilmiştir. Pekin'in ABD'nin Afganistan'a uyguladığı tek taraflı yaptırımları sonlandırmasını istediği bilinmektedir. Çin, bu talebini de öneri kapsamına almıştır. Ayrıca ABD'nin Afganistan'ın denizaşırı fonlarını iade etmesi gerektiği de vurgulanmıştır.[6]

Üçüncü maddede ise Taliban'a çağrı yapılarak kapsayıcı bir yönetim kurması istenmektedir. Komşu ülkeler, Taliban'a Afganistan'ın bağımsızlığına, egemenliğine ve ulusal özgüvenine saygı temelinde diğer Müslüman ülkeleri örnek almasını da tavsiye etmektedir.[7]

Qin'in sunduğu öneride son olarak Afganistan'la ilgili pratik işbirliğini devam ettirmenin önemine dikkat çekilmektedir. Bu da Afganistan'la bağların geliştirilmeye devam etmesi ve ortak girişimler vasıtasıyla ülkede ve bölgede istikrarın sağlanması amacına hizmet edecek bir öneridir. Çin'in bir önceki toplantıda gündeme getirilen Tonşi Girişimi'ni hızlandırmayı amaçladığı da görülmektedir.

Tonşi Girişimi, tüm taraflara, ilgili bölgesel ve uluslararası finans kuruluşlarına Afganistan'ın yeniden inşası ve kalkınması için finansman desteği sağlama çağrısı yapmaktadır. Bu kapsamda taraflar, insani yardım, bağlantı, ekonomi ve ticaret, tarım, enerji ve kapasite geliştirme gibi alanlarda Afganistan'ın yeniden yapılanmasını destekleme sözü vermiştir.[8] Anlaşılacağı gibi Qin, yaptığı öneriler çerçevesinde Tonşi Girişimi'nin geliştirilmesini, bölge ülkeleri arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini ve işbirliğinin derinleştirilmesini sağlamaya çalışmaktadır.

Qin'in ifadeleri ve sunduğu öneriler, Çin'in Afganistan konusunda ortak bir politika izleme niyetini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Zira bölge ülkelerinin ortak kaygı ve tehdit algılarına sahip oldukları bilinmektedir. Aynı zamanda ticari ve iktisadi hedefler de Çin'in girişimleriyle paralellik arz etmektedir. Terörizm ve uyuşturucuyla mücadele konusu da Kuşak ve Yol Girişimi'nin emniyeti ve sürekliliği açısından önemlidir. Dolayısıyla bölgesel politikası ve çıkarları doğrultusunda, Pekin'in bahse konu toplantıyı önemli bir fırsat olarak değerlendirdiği söylenebilir. Ayrıca Qin'in katılımının Çin'e, Orta Asya ittifaklarını güçlendirme konusunda fırsat sunduğu da görülmektedir. Nitekim Semerkant, iki gün boyunca birçok diplomatik temsilciyi ağırlayarak çeşitli görüşmelerin yapılmasına olanak tanımıştır.

Toplantının sağladığı bir avantaj da Pekin'e Moskova'yla diyalogu sürdürme imkanı vermesidir. Nitekim Rus mevkidaşı Sergey Lavrov'la bir araya gelen Qin, ticaretin güçlendirilmesi, taraflar arasındaki stratejik koordinasyonun ve siyasi güvenin derinleştirilmesi çağrısında bulunmuştur.[9]

Sonuç olarak mevzubahis toplantı, Çin için Afganistan politikası, Orta Asya'ya yönelik girişimler, ikili ilişkiler ve Rusya'yla münasebetler noktasında son derece verimli geçmiştir. Pekin, bölgesel bağlantıları geliştirmek, yatırımları korumak ve projelerin sürekliliğini sağlamak için Afganistan'ın ve dolayısıyla bölgenin istikrarına önem atfetmektedir. Bu anlamda Semerkant Toplantısı'nın da Çin açısından özellikle de Qin'in dört maddelik teklifi hasebiyle arabuluculuk diplomasisine hizmet eden bir gelişme olduğu söylenebilir.

[1] "Uzbekistan's Samarkand Hosts 4th Ministerial Meeting of Countries Neighboring Afghanistan", Azer News, <https://www.azernews.az/region/208658.html>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[2] "Minister of State for Foreign Affairs to Represent Pakistan at 4th Meeting of Neighbouring Countries of Afghanistan in Samarkand, Uzbekistan-13 April 2023", MoFA Pakistan, <https://mofa.gov.pk/curtain-raiser-minister-of-state-for-foreign-affairs-to-represent-pakistan-at-4th-meeting-of-neighbouring-countries-of-afghanistan-in-samarkand-uzbekistan-13-april-2023/>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[3] "Meeting of Afghanistan's Neighbors Begins in Samarkand", Tolo News, <https://tolonews.com/index.php/node/182950>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[4] "Afghanistan, Meeting of Neighboring Countries in Samarkand: China Aims to Strengthen its Influence", Agenzianova, <https://www.agenzianova.com/en/news/afghanistan-in-samarkand-meeting-of-neighboring-countries-china-aims-to-strengthen-its-influence/>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[5] "Chinese FM Attends 4th Foreign Ministers' Meeting of Afghanistan's Neighboring Countries", English News, <https://english.news.cn/20230414/6bc39a34f8254d14ba0b311d476d6605/c.html>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[6] Aynı yer.

[7] "Chinese FM Attends 4th Foreign Ministers' Meeting of Afghanistan's Neighboring Countries", China.org, http://www.china.org.cn/world/Off_the_Wire/2023-04/14/content_85228716.htm, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[8] "The Tunxi Initiative of the Neighboring Countries of Afghanistan Supporting Economic Reconstruction in and Practical Cooperation with Afghanistan", FMPRC, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/202204/t20220401_10662024.html, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[9] "Afghanistan, Meeting of Neighboring...", a.g.m.

ANKASAM ANALİZ

ABD-Çin Rekabetinde Dijital Çekişme Alanı: Tik Tok

Küresel siyasetin başat aktörlerinden Çin ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki gerginlik, hız kesmeden devam etmekte ve taraflar birbirlerinin kırmızı çizgilerini her geçen gün biraz daha zorlamaktadır. Bu durum, özellikle de Asya-Pasifik Bölgesi'nde kendisini hissettiren; siyasi fay hatlarındaki muhtemel çatışma senaryoları, medyanın olağan gündem maddeleri haline gelmektedir. Bunun yanı sıra ekonomik rekabet ve beraberinde getirdiği ticari sorunlar da taraflar arasındaki mücadeleye farklı bir boyut kazandırmaktadır.

Bilhassa şirketler ve faaliyetleri üzerinden ortaya çıkan bu sorunlar, kimi uzmanlarca ABD'nin Çinli şirketleri kısıtlama ve ticaret alanında ABD'li şirketlerin elini güçlendirme çabalarının izlerini ta-

şıdığı şeklinde yorumlanmaktadır. Diğer taraftan kimi akademisyen ve uzmanlar ise bahse konu şirketlerin gerçekten veri konusunda bir tehdit olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu durumun en bariz örneğini bir süredir casusluk iddialarıyla gündemde bulunan "Tik Tok" isimli sosyal medya platformu oluşturmaktadır. Aslına bakılırsa Tik Tok'un Washington yönetimi tarafından hedef alınması yeni bir gelişme olmayıp; bu meselelerin tarihsel arka planı önceki ABD Başkanı Donald Trump dönemine uzanmaktadır.

Anlaşılabileceği üzere, 2018 yılında resmi olarak başlayan ABD-Çin rekabeti, etkilerini yalnızca askeri ve siyasi alanda değil; teknoloji de dahil olmak üzere birçok alanda hissettirmektedir. Çünkü Huawei isimli Çin menşeli teknoloji fir-

Elcan TOKMAK

masının ABD tarafından yaptırıma maruz bırakılmasının ardından yine Çin menşeli Tik Tok da yasakların hedefi olmuştur. Washington yönetimi, yasakların nedeninin Tik Tok'un Pekin'e ABD vatandaşlarının bilgilerini teslim etmesi olduğunu dile getirmiştir.[1]

Nitekim yakın zamanda Britanya, Avustralya ve Avrupa Komisyonu tarafından devlet çalışanlarının iş telefonlarına Tik Tok indirmeleri yasaklanmıştır. Bu yasaklamalarda yine ulusal güvenlik endişelerinin gerekçe gösterildiği görülmektedir.[2] Daha önce de bahsedildiği üzere kimi uzmanlar, ulusal güvenlik söyleminin altında yatan sebebin Tik Tok'un küresel çapta yakaladığı başarı olduğunu öne sürmektedir. Bu bağlamda Tik Tok'un yakaladığı başarının ekonomik olarak ABD'de endişe uyandırdığı ifade edilmiş ve Washington tarafından çözüm yolu olarak da 2018 yılından beri Tik Tok'un bir kısım hissesinin ABD şirketleri tarafından satın alınması gündeme getirilmiştir. Aksi takdirde ABD, Tik Tok'un ülkede tamamen yasaklanacağını söylemektedir.

Tik Tok yönetiminden gelen açıklamalarda ise şirketin bahse konu güvenlik endişelerine şeffaf bir şekilde cevap verdiği ifade edilirken; veri faaliyetlerinin üçüncü taraf doğrulama ve izleme işlemlerinden geçirildiğinin altı çizilmiştir.[3] Buna ek olarak şirketin üst düzey yöneticilerinden Theo Bertram, Tik Tok'un ebeveyn şirketi ByteDance'in hissesinin %60'ının küresel yatırımcılara, %20'sinin çalışanlara ve geri kalan %20'sinin de şirketin kurucularına ait olduğunu belirterek şirketin Çinli bir şirket olmadığını argümanını savunmuştur.[4]

Mevzubahis çatışma alanı, bir ticaret aracı olan şirket olduğundan konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve farklı bir bakış açısı katması amacıyla şirketin ABD'de edindiği indirme oranlarıyla ticari değerlerinin incelenmesi önem arz etmektedir. Şirket, Tik Tok özelinde 2020 yılı boyunca sadece ABD'de 165 milyon kez indirilmiştir.[5] Küresel verilere bakıldığında ise 2020 senesi boyunca 850 milyon kez indirilmiştir.[6] Popüler ABD merkezli sosyal medya platformu olan Instagram ise 2020 yılı boyunca dünya çapında 503 milyon kez indirilmiştir.[7] Ayrıca 2020 ve 2021 yıllarında Tik Tok, dünyada en çok indirilen uygulama olmayı başarmıştır.[8]

Ticari gelirler bağlamında 2022 senesinde 11,6 milyar dolar gelire ulaşan şirket, bir önceki yıl elde ettiği 3,9 milyar dolar geliri neredeyse üçe katlamıştır.[9] Buna karşılık Instagram, aynı yıl 43,2 milyar dolar gelir elde ederken; 2021 senesinde 42,1 milyar dolar gelir elde etmiştir.[10] Dolayısıyla Tik Tok'un 2016 yılında kurulmasına rağmen hızlı bir şekilde ilgiyi üzerine çektiği ve bu ilginin gelire dönüştüğü söylenebilir. Söz konusu durum, 21. yüzyılın başından itibaren Çin'in yükselişi nedeniyle ticaret açığı veren ABD'nin ekonomik endişelerini körükleyerek Tik Tok'a bakışını etkilemiş olabilir.

Güncel olarak 65,7 milyar dolar[11] değerindeki şirketin CEO'su Shou Zi Chew, 23 Mart 2023 tarihinde ABD milletvekillerinin sorularını ya-

nitlamıştır. Veri güvenliğine odaklanan soruları Shou, Tik Tok'un ebeveyn şirketi ByteDance'in Çin'in veya herhangi başka bir devletin ajanı olmadığını belirterek cevaplandırmıştır. Ayrıca Shou, verilerin Amerikalı Oracle şirketine ait sunucularda depolandığını da sözleşme eklemiştir.[12]

Yine aynı tarihte Çin, Tik Tok'un hisselerinin zorla satılması konusunda ilk kez doğrudan tepki vermiştir. Bu tepkinin Shou'nun ABD milletvekilleri önünde ifade verdiği sırada gelmesi de göz ardı edilemeyecek bir hadisedir. Konuya ilişkin açıklamasında herhangi bir satış işleminin Çin'in hukuki süreçlerinden geçmesi gerektiğine vurgu yapan Çin Ticaret Bakanlığı Sözcüsü Shu Jueting, olası bir anlaşmada Pekin yönetiminin onayına ihtiyaç duyulacağını altını çizmiştir.[13]

Sonuç olarak 2018 yılında başlayan ABD-Çin rekabeti, birçok alanda olduğu gibi dijital dünyada da etkisini hissettirmektedir. Özellikle de Tik Tok'un ABD'de tamamen yasaklanması ve zorla satış gerçekleştirilmesi ihtimallerinin gündeme gelmesinin zaten ciddi sorunlar yaşayan iki ülke arasındaki tansiyonu daha da yükselteceği öngörülebilmektedir.

[1] Kerry Brown, "How "TikTok Got Caught in the Crosshairs of US-China Politics", King's College London, www.kcl.ac.uk/how-tiktok-got-caught-in-the-crosshairs-of-us-china-politics, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[2] "Founder of TikTok Parent Company Lost \$17 Billion in 2022: Ranking", Arab News, arab.news/8he39, (Erişim Tarihi: 07.04.2023).

[3] "The TikTok Wars-Why the US and China Are Feuding over the App", The Guardian, www.theguardian.com/technology/2023/mar/16/the-tiktok-wars-why-the-us-and-china-are-feuding-over-the-app, (Erişim Tarihi: 17.03.2023).

[4] Aynı yer.

[5] Brown, a.g.m.

[6] Mansoor Iqbal, "TikTok Revenue and Usage Statistics (2023)", Business of Apps, www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/#:~:text=TikTok%20was%20the%20most%20downloaded,quarterly%20downloads%20outside%20of%20China, (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

[7] Ana Gajić, "How Many People Use Instagram", 99Firms, 99firms.com/blog/how-many-people-use-instagram/#gref, (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

[8] Iqbal, a.g.m.

ANKASAM ANALİZ

Ukrayna-Gürcistan-Moldova Üçlüsünün AB Üyeliği Mümkün mü?

31 Mart 2023 tarihinde Avrupa Birliği'nin (AB) Tiflis Büyükelçisi Pawel Herczynski, Gürcistan'ın başta Ukrayna ve Moldova olmak üzere diğer aday ülkelerle birlikte en kısa sürede birliğe üye olmasını arzuladığını dile getirmiştir.[1] Bu durum, üç ülkenin üyeliğinin mümkün olup olmadığı sorusunu tartışmaya açmaktadır.

Aslında söz konusu ülkelerin üyelik noktasında önemli bir talebinin bulunduğu bilinmektedir. Bu durumda aktörlerin jeopolitik olarak kendilerini Batı'nın bir parçası olarak konumlandırma

arzuları belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla Ukrayna, Gürcistan ve Moldova, özellikle de Rusya'dan algıladıkları tehdide paralel olarak Batı'ya yönelmekte ve bu yönelimleri nedeniyle bir yandan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO); diğer taraftan da AB'ye katılmak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır.

Gerek NATO'dan gerekse de AB'den üç ülkeye de olumlu mesajların verildiği görüldüğü üyeliğin pek mümkün olmadığı söylenebilir. Bunun temelinde ise Rusya'nın NATO ve AB'nin

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

post-Sovyet alandaki genişlemesini kendisine yönelik kuşatma planının bir parçası olarak görmesi belirleyici rol oynamaktadır. Nitekim Moskova yönetimi, Batı yönelimi sergileyen Gürcistan'a 2008 ve Ukrayna'ya da 2014 ile 2022 senelerinde askeri müdahalede bulunmak suretiyle bu konudaki kararlılığını gözler önüne sermiştir.

Esasen bu durum, Kremlin'in Batı'yla ilişkilerinde tarafsız tampon bölgelerin bulunmasını jeopolitik açıdan önemseydiği şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla tampon bölgelerin ortadan kalkması da Rusya'nın müdahalesini beraberinde getirebilmektedir.

Bununla birlikte bahsi geçen devletler de Rusya'nın hedefi olmaları sebebiyle Batılı müttefiklerle ilişkilerini geliştirmeyi önemsemekte ve AB ile NATO gibi uluslararası örgütlerle ittifak yapmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla paradoksal bir durumdan bahsetmek mümkündür.

Özellikle de Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesinin ardından Kiev yönetiminin AB üyeliği meselesi yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bu ortamda Transdinyester Sorunu'ndan mütevellit Rus müdahalesinin bir sonraki adresi olabileceğini düşünen Moldova da Batı yönelimini hızlandırmıştır. Gürcistan ise 2008 yılındaki savaşın bıraktığı hatıraların da etkisiyle Ukrayna'daki savaş nedeniyle Rusya karşısında oluşan Avrupa dayanışmasını fırsata çevirmeye çalışmakta ve birliğe kabul edilmek için birtakım girişimlerde bulunmaktadır.

Bu noktada AB'nin aktörlerin üyeliklerine olan yaklaşımının önem kazandığı ifade edilebilir. Dolayısıyla birliğin bu ülkelerin üyeliğine nasıl baktığının değerlendirilmesi elzemdir. Öncelikle belirtmek gerekir ki; AB, bahse konu devletlerin üyelikleri hakkında olumlu açıklamalar yapmaktadır. Fakat pratikte üyelikler noktasında istekli bir AB'den bahsetmek de mümkün değildir. Zira ilgili devletlerin AB kriterleri boyutunda ciddi eksiklikleri vardır.

Mevzubahis durumu açmak gerekirse, Kiev yönetiminin Rusya-Ukrayna Savaşı'nı bir noktada Kıta Avrupası'nın savunulması boyutuyla sunduğu ve "demokrasiler-otokrasiler mücadelesi" anlatısı üzerinden Batılı değerleri savunduğu için hedef haline geldiğini dile getirdiği görülmektedir. Bu bağlamda Ukrayna, AB üyelik sürecinin tamamlanmasına dönük bir beklenti içerisinde.[2] Hatta savaş nedeniyle Ukrayna, AB'nin somut bir duruş sergilemesi gerektiğini dile getirmekte ve üyelik sürecinin hızlandırılmasına yönelik beklentisini açıkça ifade etmektedir. Fakat 3 Şubat 2023 tarihinde AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, sürecin hızlandırılmasının mümkün olmadığını net bir şekilde dile getirmiştir.[3]

Ukrayna'daki krizin etkisiyle Gürcistan da AB üyelik sürecinin ilerlemesini talep etmektedir. Nitekim 8 Mart 2023 tarihinde Gürcistan Başbakanı Irakli Garibashvili, hükümetinin ve Gürcistan halkının AB'ye tam üye olmak için "ellerinden gelenin en iyisini yaptığını" belirtmiştir.[4] Buna rağmen Tiflis'in Ukrayna'ya yapılan yardımlar konusunda Rusya'ya karşısına almak ve dolayısıyla 2008 yılında yaşadığı yalnız bırakılmışlık hissiyle yüzleşmek istemediği için Rusya-Batı dengesini gözetten bir politika uygulamasının AB üyesi aktörler tarafından eleştirildiği bilinmektedir. Özellikle de son dönemde Gürcistan'da protestolara sebebiyet veren yabancı fonlara ilişkin yasa girişimi sonrasında AB'nin Tiflis'e dönük eleştirilerinin sertleştiği görülmüştür. Halihazırda mevcut yasa tasarısı geri çekilmişse de birliğin Gürcistan'a yaklaşımında bazı olumsuzlukların bulunduğu söylenebilir.

Öte yandan Moldova da Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesinden bir hafta sonra 3 Mart 2022 tarihinde AB'ye üyelik başvurusu yapmıştır. Nitekim başvuru esnasında Romanya Cumhurbaşkanı Maia Sandu'nun "Barış içinde yaşamak, refah içinde yaşamak, özgür dünyanın bir parçası olmak istiyoruz." demesi[5] de Kişinev yönetiminin jeopolitik tercihini ortaya koymuştur. Fakat Moldova'nın Avrupa'nın en fakir ülkesi olduğu düşünüldüğünde, bu ülkenin birliğin standartlarını karşılaması pek mümkün gözükmemektedir.

Anlaşılabileceği üzere, her üç aktör de AB'nin bir parçası olmak istemektedir. Lakin bu üyeliklerin kısa vadede gerçekleşmesi kolay değildir. Zira aktörlerin AB standartları noktasında ciddi problemleri vardır. Örneğin AB'nin temel genişleme kriterlerinden biri ülkelerin sınırlarında çatışma durumunun-riskinin bulunmaması ve toprak bütünlüğünde problem olmamasıdır. Fakat Ukrayna'nın toprak bütünlüğü Rusya tarafından ihlal edilmiştir ve ülke, aktif olarak savaş halindedir. Gürcistan ise 2008 yılından beri Abhazya ve Güney Osetya'daki durum sebebiyle toprak bütünlüğü noktasında sorun yaşamaktadır. Benzer bir şekilde Moldova da Transdinyester'de ayrılıkçı bir yapıyla karşı karşıyadır. Üstelik bölgede Rus Barış Güçleri görev yapmakta ve Ukrayna'daki savaşın Transdinyester'e sıçrayabileceği konuşulmaktadır. [6] Böylesi bir ortamda ilgili devletlerin AB üyeliğinin birlik devletlerince onaylanması ise mucize olacaktır.

Dahası AB'nin Rusya'yla olan sınırdaşlık durumunu genişletmek isteyip istemeyeceği de belirsizdir. Zira tampon bölgeler, yalnızca Rusya için değil; aynı zamanda AB açısından da bir güvencedir.

Buna ek olarak AB, Kopenhag Kriterleri çerçevesinde üye olacak devletin ekonomi, yolsuzluklar, yoksullukla mücadele ve demokratik standartlar noktasında bazı aşamaların kat edilmesini beklemektedir. Birtakım reformlar yapmasına ve yolsuzlukla mücadele adımları atmasına rağmen Ukrayna'nın savaş koşullarında bu kriterleri karşılayacak bir ilerleme kaydetmesi beklenmemektedir.

Gürcistan ise yukarıda da belirtildiği gibi bir denge politikası yürütmektedir. Bu politikanın yansıması olarak alınan veya alınmaya çalışılan kararlar ise AB kriterlerinden uzak bir duruma işaret etmektedir.

Moldova da yine bahsedildiği üzere Avrupa'nın en fakir ülkelerindedir. Dolayısıyla önünde uzun bir yol vardır. Tüm bu hususlar ise üç ülkenin de üye olmasının zorluğunu gözler önüne sermektedir.

Bu noktada başta Ukrayna olmak üzere üç ülke de Rusya merkezli tehdit algılamaları hasebiyle "istisnai üyelik" formülüne yoğunlaşmakta ve eksikliklere rağmen üyeliğin gerçekleşmesine müsaade edilmesini arzulamaktadır. Lakin bu da mevcut durumda aday devletlerin çabalarına saygısızlık olarak algılanarak tepki çekebilir. Üstelik AB de bu kapının açılmasını istemeyecektir.

Diğer taraftan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından oluşacak yeni jeopolitik koşullarda AB'nin nasıl konumlanacağı da henüz belirsizdir. Senaryolardan biri, AB'nin Moskova'yla savaşın ardından enerji ilişkilerini yeniden teşkil edeceği ve Rusya'nın Avrupa güvenlik mimarisine dahil olacağı yönündedir. Bu senaryoda AB, çok kutuplu dünyadaki güç merkezlerinden; yani kutuplardan biri olarak düşünülmektedir. Böylesi bir tabloda da birliğin Rusya'nın tepkisini çekecek biçimde bu ülkelere kucak açacağı düşünülmemektedir.

Öte yandan AB'nin mevcut konumlanışını devam ettirerek Trans-Atlantik ilişkilerdeki dayanışma duygusu çerçevesinde hareket etmesi durumunda bile birlik içerisinde Rusya'yla iyi ilişkileri olan devletlerin üyeliklerin önünü tıkaması mümkündür. Örneğin Macaristan'ın AB'nin Moskova yönetimini hedef alan özellikle de enerji konusundaki yaptırımlarda çıkardığı zorluk göz önünde bulundurulduğunda Budapeşte yönetiminin Kiev, Tiflis ve Kişinev'e de engel çıkarması ihtimal dahilindedir.

Sonuç olarak Herczynski'nin 31 Mart 2023 tarihinde yaptığı açıklamalara rağmen Ukrayna, Gürcistan ve Moldova'nın yakın gelecekte AB üyesi olması beklenmemektedir. Zira ilgili devletlerin toprak bütünlüklerinden demokratik ve ekonomik standartlara kadar aşama kat etmesi gereken pek çok konu bulunmaktadır. Mevcut koşullarda bu ilerlemenin sağlanması da kolay değildir. Dolayısıyla üç devletin AB yolculuğunun uzun süreceği öngörülebilir. Hatta sürecin uzamasının bu ülkelerde AB'ye ilişkin hayal kırıklığına yol açma olasılığı da vardır.

[1] "EU Ambassador Hopes Georgia, Ukraine, Moldova to be EU Members Soon", ITV, <https://itv.ge/lang/en/news/eu-ambassador-hopes-georgia-ukraine-moldova-to-be-eu-members-soon/>, (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

[2] Raf Casert-Samuel Petrequin, "Ukraine's Zelenskyy Makes Emotional Appeal for EU Membership", AP News, <https://apnews.com/article/russia-ukraine-zelenskyy-politics-france-government-european-union-9ea8e33ad7520cac6fcb1d8a420d429>, (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

[3] Doğan Başaran, "Ukraine's EU Journey", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/ukraines-eu-journey/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

[4] Karen Gilchrist, "Europe is Very Much Open for You: Germany Backs EU Membership Bid of Russia's Neighbor Georgia", CNBC, <https://www.cnbc.com/2023/03/08/europe-is-very-much-open-for-you-germany-backs-georgias-eu-membership-bid.html>, (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

Lavrov'un Latin Amerika Ziyareti: Ukrayna Konusunda Destek Arayışları

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, 17 Nisan 2023 tarihli Brezilya ziyaretiyle Latin Amerika turunu başlatmıştır. Brezilya'yla başlayan tur kapsamında Lavrov; Venezuela, Nikaragua ve Küba'yı ziyaret etmektedir. Konuyla ilgili olarak Rus Dışişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan mesajda, Lavrov'un ilgili devletlerin liderleri ve dışişleri bakanlıklarının yanı sıra üst düzey temsilcilerle resmi görüşmeler gerçekleştireceği belirtilmiştir. Dolayısıyla Lavrov'u yoğun bir programın beklediği vurgulanmıştır. Benzer bir şekilde yapılan açıklamada, Lavrov'un siyasi, ticari, ekonomik, eğitsel, insani, kültürel ve diğer alanlarda karşılıklı yarar sağlayan işbirliğini güçlendirmeyi amaçlayan somut bir gündemle bölgeye uçtuğu ifade edilmiştir. Son olarak açıklamada görüşmeler gerçekleştirilecek ülkelerin Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'nın dayandığı yapı olan modern dünyanın uluslararası hukuk kurumlarını güçlendirmeyi plan-

ladığına dikkat çekilmiştir. [1] Bu bağlamda Lavrov'un durakları arasında yer alan Venezuela, Nikaragua ve Küba uzun süredir devam eden Batı karşıtlıkları ve Rusya ile olan yakın ilişkileriyle tanınan ülkelerdir. Öte yandan ziyaret gerçekleştirilecek ülkeler, Brezilya da dahil olmak üzere Rusya-Ukrayna Savaşı kapsamında Ukrayna'nın yanında yer almamış ve Moskova yönetimine karşı Batı'nın uyguladığı yaptırımlara katılmamış ülkelerdir.

Bahsi geçen ülkeler arasında Batı'yla ilişkileri en normal devletin Brezilya olduğu öne sürülebilir. Bu yüzden de 2022 yılının yıl son çeyreğinde Brezilya genel seçimlerini kazanan Luiz Inácio Lula da Silva'nın Batı'yla iyi ilişkiler geliştirmesi beklenmiştir. Nitekim 2023 senesinin ilk çeyreğinde kendisine düzenlenen darbe girişiminde Batı devletleri, Lula'ya destek mesajları vermiştir. Fakat Lula, Rusya-Ukray-

Yiğit KIRDÜK

na Savaşı'nda tarafsız bir tavır ortaya koymaktadır. Öyle ki; Lavrov tarafından Brezilya'ya gerçekleştirilen ziyaret, Lula'nın Çin Devlet Başkanı Şi Cinqing'le görüşmesinden çok kısa bir süre sonra gerçekleştirilmektedir.

Hatırlanacağı üzere Lula, Şi'yle yaptığı görüşmenin ardından taraflar arasındaki krizde tek çözümün müzakere ve diyalog olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Lula, Batılı aktörlerin aksine Moskova yönetimine müzakereler için herhangi bir koşul sunmaktan da imtina etmiştir.[2] Dolayısıyla Brezilya'nın politikalarının Batı'yla çatışmaya başladığı ve Batı'nın Lula'dan umduğu desteği bulamadığı öne sürülebilir. Bu kapsamda Brezilya, hem Rusya-Çin eksenine hem de Batı'yla ilişkilerini normal seviyede sürdürme hedefi gütmektedir.

Öte yandan Rusya, uzun zamandır uluslararası ilişkilerin Batı merkezli olarak icra edilmesine karşı çıktığını net bir biçimde ifade etmektedir. Dolayısıyla uluslararası arenadaki temel hedeflerinden birini, bu alanda Batı hegemonyasını kırma olarak belirlemiştir. Buna binaen yapılacak görüşmelerin hedeflerinden biri şeklinde ifade edilen uluslararası hukuk kurumlarını güçlendirme, Rusya'nın bu kurumları Batı ekseninden çıkarma gayesine atıfta bulunmaktadır, denilebilir. Anlaşılacağı üzere Moskova yönetimi için Batı karşıtı Latin Amerika ülkeleriyle geliştirilecek bağlar ve Brezilya gibi Batı ve Rusya-Çin ekseninde denge politikası yürüten ülkelerle geliştirilecek münasebetler, Ukrayna'daki savaşa dair destek arayışında olan Kremlin açısından oldukça önemlidir.

Rusya için Latin Amerika, Rusya gibi güçlerin dikte ettiği etki alanları oluşturma yolunda fırsatlar sunan bir coğrafyadır. Bununla Moskova, bölge başkentleriyle ikili işbirliklerini de geliştirme arzusu içerisindedir. Lavrov tarafından Venezuela'ya yapılacak ziyaretin önemi ise iki ülkenin de Batı'nın yaptırımlarına maruz kalmasından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi, enerji üreticisi olan Rusya ve Venezuela, Batı'nın kendilerine uyguladıkları yaptırımlardan ötürü enerji ihracatında birtakım güçlükler yaşamaktadır. Birbirlerini stratejik ortak olarak tanımlayan iki ülke, enerji kaynaklarını ihraç edebilecekleri yeni marketler arama saikiyle işbirliklerini güçlendirme ve derinleştirme çabası içerisindedir.

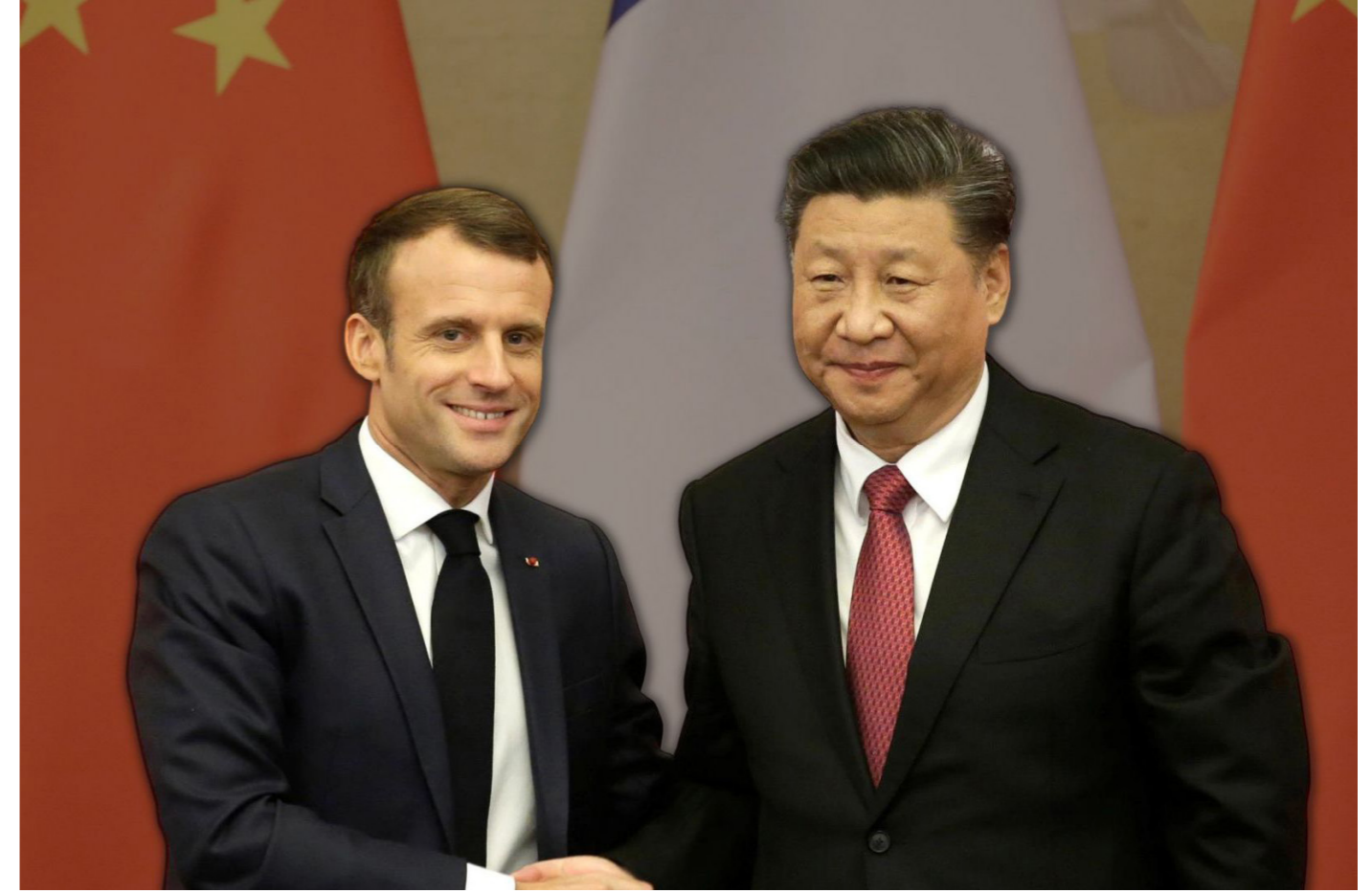
Lavrov'un diğer durağı ise Rusya'nın stratejik ortakları arasında yer alan Küba'dır. Burada dikkat çekici bir anekdot bulunmaktadır. Çünkü Rusya Dışişleri Bakanı'nın Küba'ya gerçekleştirdiği ziyaret, Küba devlet başkanlığı seçimlerinin yapılacağı tarihe denk gelmektedir. Ülkesi son 30 yılın en büyük ekonomik krizi içerisinde bulunan mevcut Küba Devlet Başkanı Miguel Diaz-Canel, ikinci kez başkan seçilmeyi ummaktadır. Dolayısıyla ekonomik krizi aşma yolunda Diaz-Canel, 2022 yılının son çeyreğinde Rusya'yı ziyaret etmiş ve çeşitli petrol tedarik anlaşmaları imzalamıştır. Küba, 1962

yılından beri Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından ambargoya tabi tutulurken; Rusya da bu üleyle olan stratejik ortaklık ilişkisini geliştirme arayışındadır.

Rus Dışişleri Bakanı'nın bölge ziyaretinin bir başka durağı olan Nikaragua, Kremlin yönetimi açısından Latin Amerika coğrafyasındaki en önemli jeopolitik merkezlerden biridir. ABD için Nikaragua, Güney Amerika kıtasına kara üzerinden ulaşımında transit ülke konumundadır. Bu sebeple de Lavrov tarafından Nikaragua'ya gerçekleştirilen ziyaret, ABD Başkanı Joe Biden'ın Kiev ziyaretine tarafından gerçekleştirilen ziyarete bir yanıt niteliğindedir. Ayrıca tüm bu sebeplerle Nikaragua Devlet Başkanı Daniel Ortega, Kremlin'in en kritik müttefiklerinden biri olarak tanınmaktadır. Nitekim Rusya, 2021 yılında gerçekleşen Nikaragua genel seçimlerinin sonucunu meşru sayarak Ortega'nın yönetimini tanıyan az sayıdaki ülkelerden biridir. Benzer biçimde Ortega da Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini destekleyen liderlerdendir.[3] Ortega'nın bu tutumu, Nikaragua'nın uluslararası alanda giderek izole olmasında ve yeni müttefikler aramasına yol açmakta ve bu da Nikaragua'nın Rusya'yla olan münasebetlerinin derinleşmesini beraberinde getirmektedir.

Diğer taraftan Rusya açısından Brezilya, diğer ülkelerden farklı bir konumdadır. Zira BRICS ülkeleri arasında yer alan Brezilya, dünyanın yükselen ekonomilerindedir. Bu konumu hasebiyle Brezilya, ABD'nin hegemon güç konumunda olduğu Batı merkezli dünya düzenine meydan okuyan ülkelerdendir. Bu meydan okumayı da Çin ve Rusya'yla geliştirdiği ilişkiler vesilesiyle gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda, iki ülke arasında önem teşkil eden hususlardan biri de ticareti dolar dışında bir başka para birimiyle gerçekleştirmektedir. Rusya ve Brezilya, ABD'nin uluslararası sistemde hegemonyasını devam ettirebilmesini ve bunun bir sonucu olarak kendi değerleri ile örtüşmeyen rejimlere yaptırımlar uygulayabilmesini; ekonominin dolarizasyonuna bağlamakta ve bu yüzden de dedolarizasyon arayışlarına yönelmektedir. Öte yandan Rusya, uzun vadede çıkarları örtüşen Brezilya'dan Rusya-Ukrayna Savaşı'nda müşterek çıkarlara zarar verecek bir girişimde bulunmamasını istemektedir. Zira Brezilya'nın tarafsız tutumunu sürdürmesi ve Batı'yla işbirliği yoluna gitmemesi, Rusya'nın önem atfettiği hususların başında gelmektedir.

Neticede Rusya, Ukrayna'daki savaşın da etkisiyle dünyadan izole edilmek istenirken; Latin Amerika'daki müttefikleri üzerinden yalnız olmadığı mesajını vermeye çalışmaktadır. Bu kapsamda zaten BRICS'te yer alan Lula liderliğindeki Brezilya, geleneksel müttefikler Küba ve Venezuela ile Ortega'nın uyguladığı politikalarla ilişkilerin her geçen gün daha da derinleştiği Nikaragua, Moskova yönetiminin bölgedeki başlıca partnerleri olarak nitelendirilebilir. Lavrov'un ziyareti de bunu ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir.

ANKASAM ANALİZ

Avrupa'nın Stratejik Özerklik Arayışına Yeni Bir İvme: Macron'un Çin Ziyareti

Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron 5-7 Nisan 2023 tarihleri arasında Çin'e ziyarette bulunmuştur. Macron'un ziyaretine Avrupa Komisyon Başkanı Ursula Von der Leyen de eşlik etmiş ve ziyarette Çin-Avrupa Birliği (AB) ilişkileri ile Rusya-Ukrayna Savaşı'na ilişkin çözüm arayışları ele alınmıştır. Ayrıca Paris-Pekin hattındaki ilişkilerde siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik temelli işbirliğinin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Macron'un Çin ziyareti ve ziyaretin ardından verdiği röportaj, Avrupa'nın stratejik özerkliğini sağlaması mevzusunu yeniden gündeme getirmiştir. Bilindiği gibi, İkinci Dünya Savaşıyla birlikte Avrupa ülkeleri, Atlantik İttifakı'na dahil olmuş; Soğuk Savaş döneminde ise bu bağ perçinlenmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ABD'nin güvenilirliğine ilişkin şüpheleri

arttıran bölgesel ve küresel gelişmeler yaşanmıştır.

Dahası Fransa'nın öncülük ettiği bir grup Avrupa ülkesi, Avrupa'nın ekonomi, diplomasi, istihbarat, çatışma yönetimi, güvenlik ve dış politika kararlarında üçüncü ülkelerle bağımsız bir siyaset anlayışı geliştirmesini ve ABD'ye olan bağımlılığını azaltmasını amaçlayan stratejik özerklik yaklaşımını geliştirmişlerdir. Bu sayede AB'nin uluslararası arenada bir güç merkezi olarak konumlandırılabilceği düşünülmektedir.

Kuşkusuz 27 üyeli AB'nin özellikle de güvenlik ve savunma konularında stratejik özerkliğini kazanabilmesi kolay aşılacak bir konu değildir. Zira "Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) beyin ölümü gerçekleşti" ifadesi kullanılmasına

Gamze BAL

rağmen 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'yla birlikte Avrupa ülkelerinin ABD ve NATO'ya olan bakışında yumuşuma yaşanmış ve NATO sınırlarını genişleterek yeniden işlerlik kazanmıştır. Yani Rus tehdidi, bir yandan Avrupa-ABD bağıını güçlendirirken; diğer taraftan da Avrupa'nın stratejik özerkliğiyle ilgili seslerin cılızlaşmasına sebep olmuştur. Ancak savaşın uzamasıyla birlikte Avrupa kıtasında yaşanan enerji krizi, ekonomik kriz ve göç, toplumsal tepkilerde artış yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

Küresel boyutu bulunan savaşın Avrupa'ya krizler olarak yansıdığı görülürken; savaşın seyrinde etkili olan ABD, AB'yi kendi safında tutmakta Rusya'yı sınırlandırmakta ve böylece küresel rakibi olan Çin'le mücadeleye daha fazla odaklanabilmektedir. Bir tarafta sorunlar artarken; diğer tarafın hedeflerine yönelik hamleler gerçekleştirmesi nedeniyle Fransa başta olmak üzere bazı Avrupalı ülkeler tarafından ABD'nin güvenilirliği yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Nitekim Çin ziyareti dönüşünde verdiği röportajda Macron, şu ifadeleri kullanmıştır:[1]

"Avrupa'nın karşı karşıya olduğu en büyük risk bizim olmayan ve stratejik özerkliğimizi inşa etmemizi engelleyen krizlere yakalanmamız.. Paradoks şu ki; paniğe kapılarak sadece Amerika'nın yandaşları olduğumuza inanıyoruz. Tayvan'da bir krizi hızlandırmak bizim çıkarımıza mı? Hayır..."

Aynı zamanda Macron, Avrupa'nın silah ve enerji için ABD'ye olan bağımlılığının arttığını, dolara olan bağımlılığın azaltılması gerektiğini ve Avrupa'nın savunma sanayilerini geliştirmeye odaklanması gerektiğini dile getirerek Avrupa'nın kendi doğrultusunda hareket etme imkanı tanıyacak olan stratejik özerkliğin önemini hatırlatmıştır.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın gölgesinde Avrupa'nın ABD'ye olan bağımlılığını azaltmasına ve stratejik özerkliğinin sağlanmasına yönelik yapılan bu açıklamalarda, Macron-Şi görüşmesinin olumlu geçmesinin etkisi bulunmaktadır. İki lider, Fransa-Çin ilişkilerine yeni bir boyut kazandıracağını düşündükleri bir bildiriye imzalamışlardır. Bildiride siyasi diyalogun güçlendirilmesi, karşılıklı güvenin teşvik edilmesi, dünya güvenliğinin ve istikrarının sağlanmasında ve küresel zorluklarda birlikte hareket edilmesi gibi konularda anlaşıldığı belirtilmiştir.[2]

Anlaşmanın siyasi diyalogun ve karşılıklı güvenin güçlendirilmesinin önemi üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır. Siyasi olarak karşılıklı güvenin sağlanması, ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesini de kolaylaştırmaktadır.

Dünya Bankası'nın, politika yapıcılar inisiyatif almazlarsa, küresel ekonomik büyüme, 2030 yılına kadar yılda %2,2 ile otuz yılın en düşük seviyesine düşeceği ve bunun dünya ekonomisi için kayıp bir on yılı başlatacağıyla ilgili uyarısı[3] ve günümüzde yaşanan küresel ekonomik kriz göz önünde bulundurulduğunda Fransa, AB'nin en önemli ticari ortağı olan Çin'le ekonomik ilişkileri geliştirmek istemektedir.

Nitekim Macron, Çin ziyaretine geniş bir iş heyetiyle katılmış ve ulaşım, enerji, tarım, kültür ve bilim gibi sektörlerdeki büyük şirketleri içeren çok sayıda ekonomik anlaşma imzalamıştır. Örneğin nükleer enerji üretiminde Fransız devlet kuruluşu olan EDF ve Çin kuruluşu CGN'nin devam eden ortaklıklarını yenilemiş; EDF ve China Energy Investment Corporation, açık deniz rüzgar enerjisi alanında anlaşma imzalamıştır. Fransız uçak üreticisi Airbus, Çin'in Tiencin şehrindeki fabrikasına yeni bir montaj hattı oluşturarak şirketin A320 modellerinin üretim kapasitesini iki katına çıkaracağını açıklamıştır.[4]

Söz konusu durum, ABD'nin Çin'e karşı başlattığı ticaret savaşındaki gücünü zayıflatırken; Avrupa'nın stratejik özerkliğinin sağlanmasına katkı olarak değerlendirilebilir. Bu noktada değinilmesi gereken bir konu da Macron'un dolara olan bağımlılığın azaltılması gerektiğini vurgulamasıdır. Zira Macron'un bu yönde birtakım girişimleri de bulunmaktadır. Macron'un Çin ziyaretinden kısa bir süre önce Fransız Total Enerji, Çin devletine ait olan CNOOC şirketiyle LNG alımı konusunda anlaşmıştır. Bu alışverişte ödeme yöntemi olarak Çin'in ulusal para birimi olan yuanın kullanılmasına karar verilmiştir.[5] Fransa'nın yuan aracılığıyla ödeme yapmayı kabul etmesi, doların Avrupa'daki kullanımının azaltılmasına yönelik bir adım olarak yorumlanabilir. Diğer taraftan mevzubahis anlaşma, yuanın uluslararası ticarete tanınması ve uzun zamandır enerji piyasasına hakim olan doların egemenliğinin sarsılması açısından önemli bir gelişmedir.

Macron'un Çin ziyaretindeki önemli bir konu da askeri işbirliğinin geliştirilmesi olmuştur. Çin ve Fransa, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun Güney Cephesi ile Fransız Ordusu'nun Asya-Pasifik Komutanlığı arasındaki diyalogu derinleştirme ve uluslararası ve bölgesel güvenlik meselelerinde fikir alışverişinde bulunulması hususunda anlaşmışlardır.

Görüldüğü üzere ABD, Avustralya ve İngiltere tarafından Hint-Pasifik'te Çin'i sınırlandırmayı amaçlayan AUKUS ortaklığının uygulama safhasının açıklanmasından kısa bir süre sonra, Çin ile Fransa arasındaki askeri işbirliğinin geliştirilmesi gündeme gelmiştir. Bu da Paris'in Asya-Pasifik'teki etkisini sürdürme çabası şeklinde okunabilir. Bilindiği gibi Fransa-Avustralya arasındaki denizaltı anlaşmasını Avustralya, AUKUS nedeniyle feshetmiştir. Bu anlaşma feshedilmeydi Avrupa'nın başat aktörlerinden Fransa, bölgedeki gücünü arttıracak ve Avrupa'nın Asya-Pasifik stratejisinde öncülük yapma imkanına sahip olacaktı. Gelinen nokta itibarıyla bu senaryonun aksine Avrupa ülkeleri içinde İngiltere, ABD'yle birlikte hareket ederek bölgedeki nüfuzunu arttırmaktadır.

Özetle Macron'un Çin ziyareti, bağımsız Avrupa tartışmalarını yeniden alevlendirmiştir. Bölgesel ve küresel gelişmelerde ABD'nin çıkarlarının öncelikli olduğu politikalara destek verilmesi, AB'nin ve Avrupa ülkelerinin ulusal çıkarlarını uygun hareket etmesini sınırlandırmakta; Macron'un deyimiyle Avrupa'yı ABD'nin kölesi yapmaktadır. Stratejik özerkliğin sağlanabilmesi ise Fransa-Çin ve AB-Çin ilişkileri de dahil olmak üzere üçüncü ülkelerle ilişkilerde ABD'nin etkisinden bağımsız, realpolitiğe uygun hareket edilmek istenmektedir. Macron'un Çin ziyaretinde yapılan anlaşmalardan, verilen taahhütlerden Çin'le ilişkilerde ABD'nin beklentisi olan kopuştan ziyade; karşılıklı kazan-kazana dayalı bir ilişki geliştirme çabasından da bu anlaşılmaktadır.

Neticede Paris-Pekin hattındaki yakınlaşma, stratejik özerklik yolculuğunda Avrupa'ya avantaj sağlayabilir; ancak başarı için yeterli değildir. Çünkü Avrupa'nın stratejik özerkliğinin sağlanması, AB'nin savunma alanında daha fazla entegre olmasını gerektirmektedir. Bu yönde arayışlar söz konusu olsa da bazı üye ülkeler, entegrasyonun derinleşmesi konusunda isteksiz davranmaktadır. Dahası Rusya-Ukrayna Savaşı örneğinde görüldüğü üzere, Avrupa güvenliğinin sağlanmasında ABD çoğu devlet açısından vazgeçilemez bir aktördür. Dolayısıyla küresel sorunların arttığı, jeopolitik dönüşümlerin yaşandığı günümüzde Avrupa'nın stratejik özerklik hedefine ulaşmasının önünde hala ciddi engeller vardır.

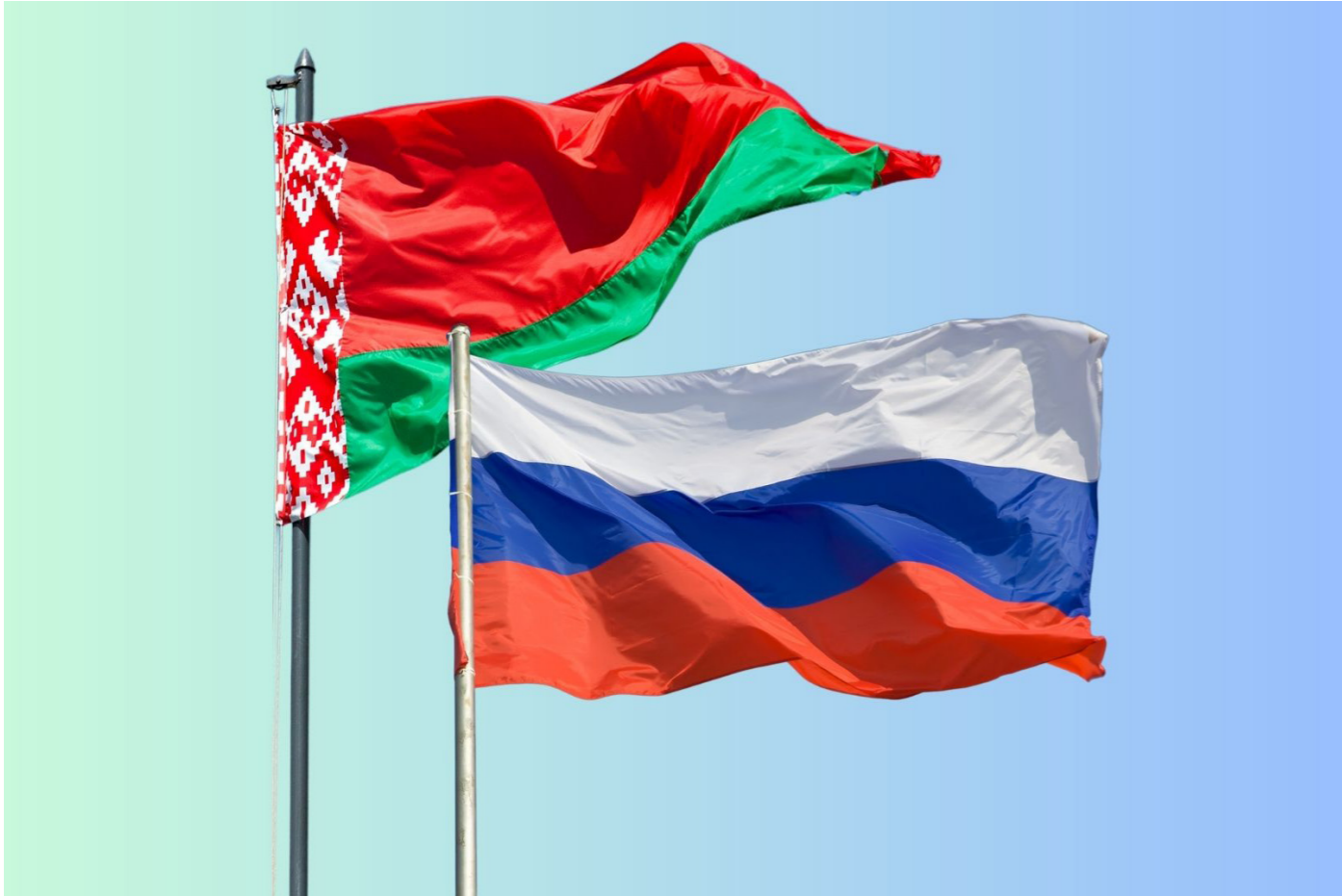
[1] "Europe Must Resist Pressure to Become 'America's Followers,' Says Macron", Politico, <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-china-america-pressure-interview/>, (Erişim Tarihi:10.04.2022).

[2] Liu Lirong, "Sino-French Joint Statement: Candid Dialogue and Pragmatic Cooperation", CGTN, <https://news.cgtn.com/news/2023-04-09/Sino-French-joint-statement-Candid-dialogue-and-pragmatic-cooperation-lRp3vEvSpO/index.html>, (Erişim Tarihi:10.04.2022).

[3] "World Bank Warns of 'Lost Decade' in Global Growth Without Bold Policy Shifts", World Economic Forum, <https://www.weforum.org/agenda/2023/04/world-bank-warns-of-lost-decade-in-global-growth-without-bold-policy-shifts/#:~:text=Average%20potential%20global%20economic%20growth,investment%2C%20the%20World%20Bank%20warned>, (Erişim Tarihi:10.04.2022).

[4] "France-China Relations: Trade, Investment, and Recent Developments", China Briefing, <https://www.china-briefing.com/news/france-china-relations-trade-investment-and-recent-developments/>, (Erişim Tarihi:13.10.2022).

[5] "China Completes First LNG Cross-Border Yuan Settlement Transaction", Global Times, <https://www.globaltimes.cn/page/202303/1288160.shtml>, (Erişim Tarihi:10.04.2022).

ANKASAM ANALİZ

Belarus Niçin Rusya'dan Güvenlik Garantisi Talebinde Bulunuyor?

24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Moskova yönetimine olan yakınlığı hasebiyle Batı'nın tepkisini çeken aktörlerin başında Minsk yönetimi gelmektedir. Nitekim Rusya, savaşın ilk günlerinde Belarus üzerinden Kiev'i hedef almış; fakat Minsk, çeşitli yaptırımlara maruz kalmasının akabinde savaşın doğrudan tarafı olmaktan imtina eden bir yaklaşım geliştirmiştir. Hatta bu süreçte Minsk, Moskova ile Kiev arasında arabuluculuk yapmaya da çalışmıştır. Ancak arabulucu aktörden beklenen temel kriter olan tarafsızlığı karşılayamaması hasebiyle yürütülen süreçten verimli bir netice alınamamıştır.

Bahse konu olan değişimde Belarus ekonomisinin kırılganlığının belirleyici rol oynadığı ifade edilebilir. Zira Minsk, Ukrayna'daki savaşla uğraşan ve ağır yaptırım baskısı altında olan Rusya'nın iktisadi an-

lamda gereken desteği veremeyeceğini düşünmüştür. Böylece Belarus, Rusya'yı desteklemesine rağmen sıcak çatışmalara müdahil olmama konusunda belirli bir hassasiyet geliştirmiştir.

Esasen Minsk'in Moskova'ya olan yakınlığı, ülkede 2020 yılında patlak veren protestolarla yakından ilişkilidir. Çünkü Belarus Cumhurbaşkanı Alexander Lukaşenko, her ne kadar uzun yıllar tarafsız bir siyaset yürütmeye çalışarak Belarus'u Rusya ile Batı arasında bir "tampon bölge" olarak konumlandırmaya çabalamışsa da mevzubahis protestoların ardından Belarus'un Batı'dan uzaklaştığı ve Rusya'yla 1997 yılında imzalanan "Birlik Devleti Anlaşması'nın ruhuna uygun bir biçimde hareket etmeye yöneldiği görülmüştür.[1] Yani Belarus, son yıllarda "tampon bölge" olma vasfından hızla uzaklaşmıştır. Bu anlamda 4 Kasım 2021 tarihindeki Birlik Devleti Yüksek Konseyi Toplantısı'nda Rusya

WWW.ANKASAM.ORG

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Lukaşenko'nun sosyal ve ekonomik entegrasyona ilişkin imzaladığı belgenin Minsk-Moskova hattındaki bağımlılık ilişkisini geliştirdiği ve derinleştirdiği ifade edilebilir.

Öte yandan Rusya'nın özellikle de Ukrayna'daki savaşta sahada istediği neticeleri elde edememesinin ardından Belarus'u bir cephe ülkesine dönüştürebileceği şeklindeki iddialar tartışılmaya başlanmıştır.[2] Bunun nedeni Ukrayna'daki savaşın ülkenin doğusunda ve güneyinde yoğunlaşmış olmasıdır. Mevcut durumda Kiev yönetimi, ülkenin savunulması konusunda bir denge sağlamıştır. Batı'nın yardımları da Ukrayna'nın direncini ve motivasyonunu arttırmaktadır. Kısacası işler, Kremlin'in istediği gibi gitmemektedir.

Dolayısıyla Moskova yönetiminin Belarus'u bir cephe ülkesine dönüştürmek suretiyle Ukrayna Ordusu'nun ülkenin kuzeyinde de savunma pozisyonuna geçmesini sağlama gayesi gütmesi şaşırtıcı bir durum değildir. Yani Rusya, Kiev'in ilgisini ve odağını dağıtmaya dönük bir strateji yürütmekte ve bu yüzden de Minsk'i savaşa çekmeye çalışmaktadır. Üstelik Belarus'un savaşa dahil olması, Rusya'nın hava operasyonları vesilesiyle yeniden Kiev'i hedef almasını da beraberinde getirebilir. Bu da Moskova tarafından dile getirilen "Ukrayna'nın Nazisizleştirilmesi" argümanı doğrultusunda Ukrayna Cumhurbaşkanı Vladimir Zelenski'nin devrilmesi hedefine hizmet edebilir.

Ayrıca Belarus'un bir cephe ülkesine dönüşmesi, Polonya ve Baltık ülkeleri üzerinde de baskı oluşturacaktır. Böylelikle Moskova, Batı'ya savaşın alanının genişleyebileceği ve çatışmaların kendi topraklarına da sıçrayabileceği mesajını verme fırsatı elde edebilir.

Buna karşılık Minsk ise bir çıkış yolu aramaktadır. Zira Belarus'un savaşın tarafı olmak istemediği bilinmektedir. Dahası bu yönde alınacak bir karar, 2020 yılında olduğu gibi Lukaşenko yönetimini zora sokacak protestolara sebebiyet verebilir. Çünkü Belarus halkı, savaşa dahil olunmasını istememektedir. Üstelik söz konusu protestolar, ülkede Batı yanlı kesimlerin azımsanmayacak düzeyde sokağı yönlendirme kapasitesine sahip olduklarını net bir şekilde gözler önüne sermişti. Bu yüzden de Lukaşenko yönetimi, Moskova'nın taleplerine karşı bir direnç göstermektedir. Fakat Minsk'in bu tutumu nereye kadar sürdürebileceği son derece tartışmalıdır.

Nitekim 2023 yılının Nisan ayında yaşanan bazı gelişmeler de Belarus'un Rusya'nın taleplerine uygun hareket edebileceği izlenimini oluşturmaktadır. Örneğin 9 Nisan 2023 tarihinde yaptığı açıklamada Kremlin Sözcüsü Dmitry Peskov, Putin ile Lukaşenko arasındaki görüşmelerin iki ülke arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine yeni bir ivme kazandıracağını dile getirmiştir.[3] Bu noktada liderler ar-

asındaki görüşmelerin sıklığı da göz önünde bulundurulduğunda, Peskov'un verdiği mesajın "Birlik Devleti" anlayışının ruhuna uygun olarak taraflar arasındaki entegrasyonun derinleşeceği yönünde olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu mesaj, Minsk'in "Moskova'nın savaşı benim savaşımdır." gibi bir yaklaşımı içselleştirmesine dönük güçlü bir beklentiye de işaret etmektedir.

Diğer taraftan Lukaşenko da 10 Nisan 2023 tarihli açıklamasında herhangi bir saldırı halinde Rusya'nın Belarus'u kendi toprakları gibi savunması yönünde Moskova'dan güvence almayı beklediklerini söylemiştir.[4] Anlaşılabileceği üzere Lukaşenko'nun sözleri, Belarus'un bir cephe ülkesine dönüşmeyi kabullenebileceğine ve bunun için de birtakım güvenlik garantileri beklediğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak Rusya, Ukrayna'daki savaşta kuzeyden yeni bir cephe açma çabası içerisindedir. Böylece Ukrayna Ordusu'nun ülkenin kuzeyine de odaklanması gerekecek, Polonya ve Baltık ülkeleri daha yoğun bir baskı hissedecektir. Bunun için de Moskova, Belarus'u ikna etmeye çalışmaktadır. Mevcut veriler, Minsk'in bu talebi kabullenebileceği şeklinde yorumlanabilir. Zira Belarus, savaştan uzak durmaya çalışsa da özellikle de 2020 yılındaki protestoların ardından "Birlik Devleti" konsepti bağlamındaki entegrasyon hız kazanmış ve taraflar arasında asimetrik bir bağımlılık ilişkisi oluşmuştur. Bu da Belarus'un savaştan uzak kalma konusundaki direncinin kırılabilirliği anlamına gelmektedir.

[1] "About Union State", Information Analysis Portal of the Union State, <https://soyuz.by/en/about-union-state>, (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

[2] Doğan Başaran, "Zelensky's Visit to the US: What is the Future of the Russian-Ukrainian War?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/zelensky-visit-to-the-us-what-is-the-future-of-the-russian-ukrainian-war/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

[3] "Putin-Lukashenko Talks to Give Fresh Impetus to Russian-Belarusian Cooperation-Kremlin", TASS, <https://tass.com/politics/1601781>, (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

[4] "Минск хочет получить гарантии защиты со стороны России, заявил Лукашенко", News Mail, <https://news.mail.ru/politics/55767691/>, (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

Rusya'nın Belarus'a Taktik Nükleer Silah Yerleştirme Planı ve Avrupa Güvenlik Mimarisi

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin 26 Mart 2023 tarihinde Belarus'a taktik nükleer silah konuşlandırma planını açıklarak[1] Amerika Birleşik Devletleri (ABD)/Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile Rusya arasında yeniden başlayan nükleer rekabette önemli bir safhanın daha başladığını ilan etmiştir. Böylece 2002 yılında ABD'nin Füze Savunma Sistemi Anlaşması'ndan (ABD) çekilmesiyle başlayan "Yeni Soğuk Savaş" her geçen gün sessiz ve derinden; ancak çok daha tehlikeli bir boyutta devam etmekte ve Soğuk Savaş döneminden çok daha

tehlikeli bir hal almaktadır. Putin'in söz konusu kararı da bu tehlikeli süreçte önemli bir aşamaya geldiğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda 1987 tarihli Orta Menzilli Nükleer Silahların Sınırlanılması Sözleşmesi'nin (INF) yürürlükten kalkmasıyla birlikte her iki devletin de yakın dönemde Avrupa ve Asya-Pasifik bölgesine taktik nükleer silah konuşlandırmaya başlayacaklarına dair öngörü,[2] Belarus'ta başlamış olup; bu sürecin devam etmesi artık kaçınılmaz hale gelmiştir.

Doç. Dr. Şafak OĞUZ
ANKASAM
Güvenlik
Danışmanı

Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa'nın ve dolayısıyla dünyanın güvenlik mimarisi çok hızlı bir değişim göstermektedir. Yani Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle başlayan yeni güvenlik ortamı, maalesef beklenildiği gibi uzun sürmemiştir. Soğuk Savaş'ın ilk günlerinde ABD ile Rusya arasında kitle imha silahlarının yayılımının önlenmesine yönelik yürütülen yakın işbirliği, o zamana kadar yasal bir sürece bağlı olmayan taktik nükleer silahlara ilişkin düzenlemeler ve nihayetinde stratejik nükleer silahlara ilişkin sözleşmelerin imzalanması, daha barışçıl bir dünya umudunu arttırmış ve dönemin ABD Başkanı Barack Obama'nın 2009 yılındaki Prag Zirvesi'nde nükleer silahsız bir dünya vizyonunu açıklamasına bile zemin hazırlamıştır. Ancak bu göreceli barış ortamı, çok dikkat çekmese de tehlikeli girişimlere de sahne olmuştur.

Nitekim 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarından sonra 2002 yılında ABD'nin tek tarafı olarak 1972 tarihli ABM Sözleşmesi'nden çekilmesi ve ardından da ABD topraklarını nükleer saldırılardan koruyacak şekilde Ulusal Füze Savunma Projesi'ne ağırlık vermesi, mevcut durumda yaşanan tehlikeli sürecin temellerini oluşturmuştur.

Füze savunma sistemlerinin geliştirilmesine ağırlık veren ABD, aynı zamanda "Küresel Ani Vuruş" gibi hipersonik füze çalışmaları konusunda da önemli aşamalar kaydetmiştir. Diğer taraftan İran'ın nükleer silah ve füze geliştirme tehdidini öne sürerek Avrupa'da NATO çerçevesinde kapsamlı bir füze savunma mimarisi de teşkil etmiştir.

Uluslararası kamuoyunun gündeminde hak ettiği yeri almayan bu gelişmeleri, NATO'nun genişlemesiyle birlikte büyük bir tehdit olarak algılayan Moskova yönetimi ise hem füze savunma sistemlerine hem de nükleer taarruz silah sistemlerine ilişkin önemli projelere başlamıştır. Ancak bu dönemde nükleer rekabet diğer konuların gölgesinde kalmıştır. Öyle ki; özellikle de NATO-Rusya ilişkilerinin zirveye çıktığı dönemlerde ABD'nin taktik nükleer silahlarına Avrupa'da ev sahipliği yapan Almanya, Hollanda ve Belçika'da hem kamuoyu hem de yetkililer, bu silahları Soğuk Savaş'ın kalıntıları olarak nitelendirerek ülkelerinden çekilmesini talep etmişlerdir.

Mevzubahis dönemde taktik nükleer silahların rolü ve önemi sorgulanmaya başlamış ve askeri anlamda bir önemi olmadığı dile getirilmiştir. ABD ve Rusya derinden silahlanırken; nükleer silahsız bir dünya umudu tartışılmıştır.

Tüm beklentilere rağmen bu barış atmosferi fazla uzun sürmemiştir. Çok uzun zamandır NATO'nun genişlemesini ulusal güvenliğine yönelik tehdit ve Ukrayna ile Gürcistan'ın NATO üyeliğini "kırmızı çizgi" olarak tanımlayan Rusya'nın 2013 yılında Ukrayna'da yaşanan olaylar üzerine Kırım'ı ilhak etmesi, Avrupa'nın güvenlik kaygılarını deşçirmiştir. NATO'nun 2014 Galler Zirvesi ve müteakiben alınan

kararlarla ittifakın bir anlamda yeniden şekillenmesi hızlanmış ve böylece nükleer rekabet de gün yüzüne çıkmaya başlamıştır.

Nitekim önceki ABD Başkanı Donald Trump, 20 Ekim 2018 tarihinde Rusya'nın ihlallerini gerekçe göstererek 1987 tarihli INF'den tek tarafı olarak çekilmiş ve sözleşme yürürlükten kalkmıştır. Böylece her iki devletin de Avrupa başta olmak üzere dünyanın her yerinde orta menzilli nükleer silahlar (500-5500 km arası menzile sahip) konuşlandırmasının önünde bir engel kalmamıştır.

Avrupalı devletlerin Avrupa'daki Amerikan taktik nükleer silahlarının geri çekilmesini talep ettiğini konuştuğumuz zamanlardan yaklaşık 10 yıl sonra, Avrupa'da bambaşka bir güvenlik mimarisi ortaya çıkmıştır. Rusya'nın 2022 yılının Şubat ayında Ukrayna'yı işgal etmesiyle başlayan tehlikeli süreç, çok uzun zamandır sessiz ve derinden ilerleyen nükleer tehlikeyi belirginleştirmiştir. Savaştan üç yıl önce yeni stratejik nükleer silahlarını dünyaya tanıtan Rusya, Ukrayna Krizi'ne müdahil olmaları durumunda Batılı devletlere karşı nükleer silah kullanacağı yönünde tehditte bulunurken; ABD'yle arasında yürürlükte kalan son sözleşme olan New Start Sözleşmesi'ni 2023 yılı başında askıya alarak nükleer silahlanma yarışının önündeki son engelin de ortadan kalkmasını sağlamıştır.

Anlaşılabileceği üzere Rusya'nın Belarus'a İskender füzeleri başta olmak üzere taktik nükleer silahlar yerleştirme kararı, bu sürecin bir devamıdır. Finlandiya'nın NATO üyeliği ve NATO-Rusya sınırının genişlemesiyle eşzamanlı olarak yaşanan bu gelişmeler, Avrupa güvenlik mimarisinin yeniden şekillenmesine ve Soğuk Savaş'tan daha tehlikeli bir nükleer yapılanmaya yol açmaktadır. Birçok kişi tarafından sembolik önemine vurgu yapılan stratejik olmayan nükleer silahların ya da diğer adıyla taktik nükleer silahların Avrupa'nın birçok noktasına daha konuşlandırılması, Avrupa'yı daha güvenli yapmayacaktır. Bu süreçte NATO'nun Finlandiya'ya taktik nükleer silah konuşlandırması sürpriz olmayacak; bunun karşılığında ise Rusya'nın daha çok silah sistemi konuşlandırması gündeme gelecektir. Aynı gelişmelerin Asya-Pasifik coğrafyasında da yaşanması ihtimal dahilindedir. Neticede tehlike, her geçen gün artmakta ve bunu azaltmak için kayda değer bir çaba bulunmamaktadır.

[1] David Ljunggren, "Putin Says Moscow to Place Nuclear Weapons in Belarus, US Reacts Cautiously", Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/putin-says-moscow-has-deal-with-belarus-station-nuclear-weapons-there-tass-2023-03-25/>, (Erişim Tarihi: 11.04.2023).

[2] Mehmet Seyfettin Erol-Şafak Oğuz, "End of the INF Treaty: Are We Entering a New Cold War Era?", Gazi Akademik Bakış, 14(28), 2021, s. 1-20.

ANKASAM ANALİZ

ABD-Taliban Hattında DEAŞ'la Mücadele Yakınlaşması mı?

15 Ağustos 2021 tarihinde Kabil'i kontrol altına alan Taliban, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve müttefiklerinin çekildiği 31 Ağustos 2021 tarihinden itibaren Afganistan'ın mutlak egemen gücü konumundadır. Fakat Taliban yönetiminin tanınma sorunu devam etmekte ve bu da Taliban'ın ülkeye yatırım çekmesini zorlaştırmaktadır. Buna bağlı olarak ülkede ekonomik sorunlar derinleşmekte ve istihdam problemi, terör örgütlerinin eleman teminini kolaylaştırmaktadır. Bu noktada Afganistan'da faaliyet gösteren başlıca terör örgütünün Devlet'ül Irak ve Şam'ın (DEAŞ) sözde Horasan Emirliği

(ISKP) olduğu bilinmektedir. Zira Orta Asya ve Güney Asya coğrafyasında varlık gösteren pek çok radikal grup, DEAŞ'ın Suriye ve Irak'ta alan hâkimiyeti sağladığı dönemde örgütün küresel hilafet iddiasına paralel olarak DEAŞ'a bağlılığını bildirmiştir. DEAŞ'ın Suriye ve Irak'ta aldığı yenilginin ardından ABD'nin çekilmesi sebebiyle güç boşluğu bulunan Afganistan ise örgütün hayat sahasına çevirmeye çalıştığı bir ülke olmuştur.

Bahse konu olan durumun yarattığı güvenlik risklerinin farkında olan Taliban yönetimi, DEAŞ'la mücadele konusunda kararlı bir duruş ortaya

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

koysa da ABD başta olmak üzere Batı Dünyası, Afganistan'ın yeniden terör örgütleri için güvenli liman haline gelebileceği yönündeki endişeleri dile getirmektedir. Buna rağmen Taliban gerek terörle arasına mesafe koyduğunu gösterme çabası nedeniyle gerekse de tanınma sorununu aşma gayesiyle DEAŞ unsurlarına yönelik nokta atışı operasyonlar düzenleyerek söz konusu terör örgütünün etkisini kırmaya çalışmaktadır. Nitekim son olarak 25 Nisan 2023 tarihli haberlerde, Taliban'ın 2021 yılının Ağustos ayında Kabil Havalimanı'na saldırarak Amerikan unsurlarını hedef alan teröristleri etkisiz hale getirdiği açıklanmıştır.[1]

Böylesi bir ortamda ABD'nin Irak örneğinde olduğu gibi DEAŞ'la mücadele iddiası bağlamında Afganistan'a dönüşü tartışmaya açılmıştır. Nitekim 2023 yılının Mart ayında ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'in 2001 Askeri Güç Kullanma Yetki Yasası'nın kaldırılması durumunda ABD'nin ihtiyaçlarına odaklı, uygun maksatlı yeni bir yetki yasağının çıkarılmasını belediklerini söylemesi de bunun habercisi olarak yorumlanmıştır.[2] Kuşkusuz ABD'nin Afganistan'a yeniden topyekun müdahale seçeneğine başvurması, Taliban tarafından ülkenin egemenliğinin ve bağımsızlığının ihlali şeklinde değerlendirilecektir. Dolayısıyla bu da DEAŞ'la mücadelenin ötesinde 2001 koşullarına dönülerek Taliban'ın devrileceği bir savaş anlamına gelecektir. Oysa ABD'nin hedefleri de Blinken'in işaret ettiği nokta da çok daha farklıdır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki; ABD'nin DEAŞ'la mücadele iddiasıyla Irak'a dönüşü sırasında Bağdat'ta tanıdığı ve terörle mücadelede işbirliği yaptığı bir hükümet bulunmaktaydı. Dolayısıyla iki ülke arasında kayda değer bir benzerlik bulunmamaktadır. Taliban, ABD tarafından tanınmamaktadır ve bu tarz operasyonlar için Taliban'ın rızasının alınmadığı bir senaryo savaşa sebebiyet verilebilir. Ancak ABD, Afganistan'da savaş istememektedir. Zira Beyaz Saray yönetimi, küresel güç mücadelesindeki temel rakibi olan Çin'i kuşatmaya odaklanmaktadır. Yani kara hakimiyetinden deniz hakimiyetine geçişe ağırlık vermiş bir ABD söz konusudur. Dolayısıyla kalpgâhtan ziyade; kenar kuşağa ve bu bağlamda Asya-Pasifik'e yoğunlaşan bir Washington yönetiminden bahsetmek mümkündür.

Tam da bu aşamada Blinken'in Afganistan bağlamında dile getirdiği yeni yetki tasarılarında ihtiyaç odaklı ve uygun maksatlı yeni bir yasa tasarısı ifadesine dönmek gerekmektedir. Çünkü bu ifadenin alt metninde ABD'nin DEAŞ'la mücadeledeki hava operasyonlarını ve özellikle de insansız hava aracı (İHA) saldırılarını sürdüreceği bir mücadele için gerekli hukuki zeminin oluşturulması beklentisi bulunmaktadır. Öte yandan ABD'nin Pakistan hava sahasını kullanarak düzenlediği İHA operasyonlarının da Taliban tarafından Afganistan'ın egemenliğinin ve dolayısıyla 29 Şubat 2020 tarihli Doha

Antlaşması'nın ihlali olarak değerlendirildiği bilinmektedir. Bu sebeple de ABD'nin Afganistan'da DEAŞ'la mücadelede Irak örneğine benzer bir ortam oluşturma ihtiyacı vardır. Yani ABD, her ne kadar tanımasa da DEAŞ'a karşı Taliban'la işbirliği yapmak zorundadır. Aksi takdirde DEAŞ'la mücadele üzerinden yeniden doğrudan yürütmek zorunda kalacağı bir savaşın tarafı haline gelebilir. Oysa Taliban, zaten DEAŞ'la mücadele konusunda kararlı bir duruş ortaya koymaktadır.

İşte bu seçeneklerin tartışıldığı bir süreçte Pentagon'dan sızan gizli belgelerde ABD'nin DEAŞ'a karşı savaşa noktasında Taliban'dan yararlanmaya çalıştığı iddiasının gündeme gelmesi dikkat çekicidir. Nitekim konuyla ilgili olarak Washington Post gazetesine konuşan üst düzey bir ABD'li yetkili de terör örgütü DEAŞ'ın ABD'nin doğal düşmanı olduğunu ve bu yüzden de Washington yönetiminin Taliban'la işbirliği yapmaya karar verdiğini dile getirmiştir.[3] Mevzu bahis iddia, ABD açısından küresel hedeflerine ulaşmak isterken bölgesel çıkarların korunması noktasındaki en rasyonel seçenek olması hasebiyle dikkate değerdir. Fakat bu durum, ABD'yi yeni bir ikileme karşı karşıya bırakacak gibi gözükmektedir.

Kuşkusuz Washington'un en önemli paradoksu, Taliban'ın tanınması noktasında ortaya çıkacaktır. Çünkü ABD, Taliban'dan Afganistan'daki tüm kimlik gruplarını kapsayacak bir hükümet kurmasını istemektedir. Taliban ise kurduğu hükümetin zaten kapsayıcı bir yapıya sahip olduğunu ileri sürmektedir. Her ne kadar ABD, Taliban'ın tanınmasının ön koşulu olarak kapsayıcı hükümet talebini dile getirirse de terörle mücadeledeki ortaklık Taliban'ı Doha Antlaşması'na uygun hareket ettiği gerekçesiyle tanınma noktasında daha büyük beklentiler içerisine itecektir. Bu da tanınma tartışmalarını hızlandıracaktır. Nitekim sürecin henüz başı olsa da 1-2 Mayıs 2023 tarihli Birleşmiş Milletler toplantısında Taliban'ın tanınması meselesinin ele alınacağı yönünde iddialar gündeme gelmiştir. Bu iddialar ABD tarafından yalanlanmış[4] olsa da Taliban'ın buna dönük bir beklentisinin olduğu aşikardır. Dolayısıyla terör örgütü DEAŞ'la mücadelede yürütülecek işbirliğine rağmen Taliban'ın tanınmamasının zamanla ABD için ciddi bir sınamaya dönüşme ihtimali vardır.

[1] "رب یراجت نا هلمح ركفتم زغم نابلاط :ىاكىرم تاماوم", AFINTL, <https://www.afintl.com/202304259794>, (Erişim Tarihi: 26.04.2023).

[2] "ABD Dışişleri Bakanı Blinken'dan, Kongreye Yeni Askeri Güç Kullanma Yetki Talebi", TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-disisleri-bakani-blinkendan-kongreye-yeni-askeri-guc-kullanma-yetki-talebi-755119.html>, (Erişim Tarihi: 26.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

BRICS Etkili Bir Aktöre Dönüşebilecek mi?

Günümüzdeki kapitalist ekonomik düzen, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından temelleri atılmış ve Soğuk Savaş'ın son ermesiyle son halini almıştır. Özelde Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD), genelde ise Batı'nın merkezde olduğu kapitalist sistem, tek kutuplu bir dünya sisteminin inşası manasına gelmekteydi. Ancak Soğuk Savaş sonrası süreçte oluşan görece özgür ortamda çeşitli bölgesel güçler, dünya siyasetinde ve ekonomisinde yeni merkezler olarak ortaya çıkmıştır. Bu güçler, bir yandan ulusal bazda politikalar izlerken; diğer taraftan da Batı merkezli

sisteme yerine bir alternatif oluşturmak için çok taraflı bir şekilde bir araya gelmişlerdir.

Uluslararası bir yapının inşası maksadıyla 2010 yılında Brazil (Brezilya), Russia (Rusya), India (Hindistan), China (Çin) ve South Africa'nın (Güney Afrika) ilk harflerinden yola çıkılarak BRICS olarak bilinen bir yapı meydana getirilmiştir. BRICS'in en önemli özelliklerinden biri mevcut uluslararası sisteme karşı bir alternatif olarak görülmesiydi. BRICS, aynı zamanda Dünya Bankası'na (DB) karşı da bir seçenektir. BRICS

Dr. Emrah KAYA
ANKASAM
Orta Asya Uzmanı

bünyesinde 2014 yılında 50 milyar dolarlık sermayeyle DB'ye ve Uluslararası Para Fonu'na (IMF) karşı Yeni Kalkınma Bankası kurulmuştur.[1] Küresel konjonktürü yeniden şekillendiren Ukrayna'daki savaşla birlikte Rusya'ya yönelik yaptırımlar çeşitli devletleri de etkilemiştir. Mevzubahis devletler, Batı karşısında stratejik özerklik yaklaşımını benimsemeye başlamıştır. Çünkü ABD'nin küresel siyasette ve ikili ilişkilerde kendi çıkarlarını ve değerlerini öncelik olarak görmesi ve bunu dayatması, diğer devletlerde bilhassa Batılı aktörlerde rahatsızlık yaratmıştır. Bu noktada Batı'ya bağımlı olma durumunun çıkarların çatıştığı bir süreçte önemli bir kırılma yarattığı anlaşılmıştır. Özellikle de Rusya'nın enerji kaynaklarını ağırlıklı olarak Batı'ya satması, dolar üzerinden ticaret gerçekleştirmesi, Batı'nın SWIFT sistemini kullanması önemli bir zayıflık olarak görülmüştür.

Bu bağlamda Batı merkezli sisteme karşı olan devletlerin bir araya gelme noktasında müşterek bir yaklaşım benimsediği açıkça ortadadır. Ülkelerin yeni örgütlenmelere gitmek yerine var olan yapıları dinamizm kazandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle de yaptırımlara maruz kalan Rusya'nın ve kendilerini Batı baskısına karşı korumaya çalışan devletlerin, bu süreçteki itici güçler olduğu aşikardır. BRICS'in bu aşamada ön plana çıkan örgütlerden biri olduğu ifade edilebilir. Ayrıca Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) gibi uluslararası teşkilatların da politikalarına ve faaliyetlerine yoğunluk kazandırıldığı görülmektedir.

Uluslararası dengelerin ve dinamiklerin tekrardan şekillendiği süreçte, stratejik özerklik kazanmaya çalışan devletlerin iki temel çerçevede hareket ettiği ortadadır. Bunlar güvenlik ve ekonomidir. Bu nedenle ŞİÖ, terörizm ve radikalizmle mücadele sürecinde Asya'nın dışına çıkarak Mısır'a Diyalog Ortaklığı Statüsü vermiştir. İlerleyen dönemde Riyad gibi Kahire'nin de tam üye olması olasılık dahilindedir.

Diğer taraftan ekonomik sac ayağı olarak BRICS ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda BRICS'e yeni devletlerin katılmak istedikleri bilinmektedir. Bunların arasında çoğunlukla Cezayir, Arjantin ve İran anılmaktadır. Ancak Suudi Arabistan ve Mısır gibi devletlerin de üyelik başvurusu yapacağı bilinmektedir.[2] Ayrıca Yeni Kalkınma Bankası'ndan hisse senedi alması, Mısır'ı Bangladeş ve Birleşik Arap Emirlikleri'yle (BAE) birlikte genişletilmiş BRICS+'nın ilk yeni üyesi yapmaktadır.[3] Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ise yaptığı açıklamada yaklaşık 20 ülkenin BRICS'e katılmakla ilgilendiğini dile getirmiştir. Buna ek olarak söz konusu üyeliklerin gerçekleşmesinin BRICS ülkeleri arasındaki finansal işbirliğini arttıracığı ve ekonomik iyileşmeyi hızlandıracağı düşünülmektedir.[4]

BRICS, yeni üyelerle coğrafi, demografik ve ekonomik kapasitesini önemli ölçüde arttıracaktır. Batı'nın Rusya'ya uyguladığı

yaptırımlar, BRICS'in kapasitesini bir noktada olumsuz etkilese de bu gelişmelerin diğer devletler üzerinde yarattığı endişe alternatif kaynaklara olan ilgiyi arttırmıştır.

Anlaşılabileceği üzere Rusya, sıkıntılı bir süreçten geçse de BRICS, kapasitesini artırarak varlığını sürdürme imkanına sahiptir. Ayrıca Çin, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika'nın ekonomik ve siyasi olarak yükselişlerini sürdürmesi, Rusya'ya rağmen BRICS'in hala değerli bir yapı olarak görülmesine yol açmaktadır. Diğer yandan Rusya'nın yaptırımlar karşısında verdiği sınavın bir noktada BRICS'in verdiği sınav olarak da görülmesi muhtemeldir.

Neticede BRICS'in Rusya-Ukrayna Savaşıyla birlikte önemli bir ekonomik yapıya dönüşme aşamasına girdiğini söylemek mümkündür. Zira günümüzde BRICS ülkeleri, dünyadaki gayri safi yurtiçi hasılasındaki %31,5'lik payıyla %30'luk G7'yi geride bıraktığı açıklanmıştır. Ayrıca Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması'na (NAFTA/CUSMA) dahil olan Meksika'nın BRICS'e katılmayı düşünmesi, genelde Batı ve özelde ise ABD için büyük bir kayıp olacaktır.[5] Bu kapsamda BRICS'in önemli bir güç ve prestij kazanacağı aşikardır. Özellikle de IMF'nin ve ABD'nin ekonomik, siyasi ve askeri yardımda bulunurken müdahaleci tavırlarına karşı, BRICS'in farklı bir tutum benimsemesi, bu örgütü daha güçlü bir alternatif haline getirmektedir. Bu noktada BRICS'in küresel siyasette ve ekonomide önemli bir potansiyel taşıdığı söylenebilir.

[1] "BRICS Nations Offer a New World Order as Alternative to the West", Front Line, <https://frontline.thehindu.com/news/brics-nations-offer-a-new-world-order-as-alternative-to-the-west/article66667657.ece>, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

[2] "Algeria is One of Most Plausible Candidates to Join BRICS-Lavrov", TASS, <https://tass.com/politics/1570171>, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

[3] "Egypt Becomes A Member Of The BRICS New Development Bank", Silk Road Briefing, <https://www.silkroadbriefing.com/news/2023/03/23/egypt-becomes-a-member-of-the-brics-new-development-bank/>, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

[4] "There are 20 Countries Wishing to Become Part of BRICS and the SCO", TV BRICS, <https://tvbrics.com/en/news/there-are-20-countries-wishing-to-become-part-of-brics-and-the-sco/>, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

[5] Chris Devonshire-Ellis, "The BRICS Has Overtaken The G7 in Global GDP", Silk Road Briefing, <https://www.silkroadbriefing.com/news/2023/03/27/the-brics-has-overtaken-the-g7-in-global-gdp/>, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

Çin'in Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Arabuluculuk Çabalarında Yeni Aşama: Şi-Zelenski Görüşmesi

24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından ilk kez Çin Devlet Başkanı Şi Cinping ile Ukrayna Cumhurbaşkanı Vladimir Zelenski arasında doğrudan temas sağlanmış ve liderler, 26 Nisan 2023 tarihinde yaklaşık bir saat süren bir telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir.[1] Mevzubahis görüşmenin Rusya-Ukrayna Savaşı'nda ateşkesin sağlanması noktasında Çin'in arabuluculuk yapabileceği yönündeki beklentileri arttırdığı aşikardır.

Nitekim taraflar arasındaki temasın olumlu geçtiği ifade edilebilir. Zaten bu nedenle de sosyal medya sitesi Twitter'daki resmi hesabından konuya ilişkin açıklama yapan Zelenski, şu ifadeleri kullanmıştır:[2]

"Başkan Şi Cinping'le uzun ve anlamlı bir telefon görüşmesi yaptım. Bu çağrının ve Ukrayna'nın Çin'e Büyükelçi atamasının ikili ilişkilerimizin gelişmesine güçlü bir ivme kazandıracığına inanıyorum."

Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın yukarıdaki sözleri, Pekin-Kiev hattındaki diplomatik temasların artacağına işaret etmesi bakımından oldukça önemlidir. Zira Çin, her ne kadar savaşın en kısa sürede sona ermesini istediğini çeşitli platformlarda dile getirse de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere başta olmak üzere savaşın uzamasını isteyen birtakim aktörler tarafından Rusya'ya askeri mühimmat desteği sağlamaya hazırlanmakla suçlanmaktadır.[3]

Dr. Doğan Başaran
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

Bahsi geçen iddialara rağmen Çin Dışişleri Bakanlığı, savaşın birinci yıldönümü hasebiyle 24 Şubat 2023 tarihinde yayınladığı ve Pekin'in Rusya-Ukrayna Savaşı'na dair yaklaşımını ortaya koyduğu on iki maddelik bildiriye iki hususa ilişkin tavrını net bir şekilde dile getirmiştir. Bunlardan ilki, bildirinin birinci maddesinde vurgulanan devletlerin toprak bütünlüklerine ve egemenliklerine verilen destektir. Bu maddenin Moskova'da hayal kırıklığı yarattığı ve Çinli karar alıcılar tarafından Kiev'in haklı görüldüğü anlamına geldiği öne sürülebilir. İkinci husus ise bildiriye yer alan maddeler içerisinde tek taraflı yaptırımlara yöneltilen eleştirilerdir. Bu da Rusya'yı uluslararası toplumdaki tecrit etmeyi öngören yaptırımlara dönük bir tenkit şeklinde değerlendirilebilir.[4]

Tahmin edileceği üzere bahse konu olan bildiri, Pekin yönetiminin Moskova ile Kiev arasında arabuluculuk rolüne soyunabileceği yönündeki beklentileri arttırmıştır. Nitekim 20-22 Mart 2023 tarihlerinde Şi, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'le gerek iki ülke arasındaki münasebetleri gerekse de Ukrayna'daki savaşın durumunu görüşmek amacıyla Moskova'yı ziyaret etmiştir. Bu da Çin'in Moskova ile Kiev arasında ateşkesin sağlanması amacıyla yürüttüğü diplomasi açısından mühim bir eşliğinin sağlanmasını sağlamıştır. Devam eden süreçte 30 Mart 2023 tarihinde Avrupa Birliği'nin (AB) bir sonraki dönem başkanı olan İspanya'nın Başbakanı Pedro Sanchez, Pekin'i ziyaret etmiş ve ziyarette AB-Çin ilişkilerinin yanı sıra Ukrayna'daki savaşın akıbeti de masaya yatırılmıştır. 5-7 Nisan 2023 tarihlerinde de AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen ile Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Çin ziyareti gerçekleşmiş ve yine benzer konular ele alınmıştır.

Tüm bu gelişmeler, savaşın sona ermesini isteyen Avrupalı aktörlerin beklentisinin Şi'nin Putin üzerindeki nüfuzunu kullanması yönünde olduğunu gözler önüne sermiştir. Hatta Çin ile Avrupa arasında arabuluculuk noktasında bir görev paylaşımı dahi söz konusu olabilir. Yani Şi, Moskova'yı ikna etmeye çalışırken; Macron ve diğer Avrupalı liderler de Kiev'i ateşkesle zorlayabilir. Lakin burada savaşın sona erdirilmesi için hedeflerinden vazgeçirilmesi gereken tarafın Rusya olduğu düşünülmektedir. Zaten bu nedenle de Rusya-Ukrayna Savaşı'na ilişkin arabuluculuk tartışmalarında ön plana çıkan temel aktör de Çin'dir.

Pekin'in ateşkesin teşkil edilmesine dönük arayışlarda temel merkez olarak algılanmaya başlanması nedeniyle yürütülen diplomasi trafiği sırasında Zelenski'nin Şi'yi Kiev'e davet etmesi de tesadüf değildir. Zira Zelenski, 29 Mart 2023 tarihinde yaptığı açıklamada "Şi'yi burada görmeye hazırız. Onunla konuşmak istiyorum." demiştir.[5] Dolayısıyla iki lider arasında gerçekleşen

telefon görüşmesi ve bu bağlamda Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın Pekin'e Büyükelçi atanacağını duyurması hem arabuluculuk diplomasisi noktasında hem de Pekin-Kiev hattındaki ikili münasebetler boyutunda kritik gelişmelerin yaşanabileceğinin habercisi olarak yorumlanabilir.

Elbette bu aşamada Şi'nin yakın gelecekte Kiev'e yönelik bir ziyaret gerçekleştireceği de öngörülebilir. Belki de ilerleyen dönemde Şi, mekik diplomasisini yeni bir aşamaya taşıyarak Putin ile Zelenski arasında bir orta yol bulmak amacıyla üçlü ya da örneğin Macron vb. liderlerin katılımıyla daha kapsamlı bir lider zirvesi önerisinde bulunabilir.

Bu noktada ifade etmek gerekir ki; Moskova ile Kiev'in savaşa ilişkin beklentilerinde ve hedeflerinde ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bu da yakın gelecekte bir ateşkes beklemenin fazlasıyla iyimser bir yaklaşım olacağı anlamına gelmektedir. Lakin süreç, Washington ve Londra'nın Çin'i Avrupa'dan koparma ve Rusya gibi dünyadan izole etme çabalarında başarı sağlamasının pek mümkün olmadığını gün yüzüne çıkarmıştır. Çünkü Pekin, gelinen nokta itibarıyla krizlerin aşılmasına dönük arayışlarda mühim bir merkez haline gelmektedir. Bu anlamda Çin'in yönelimleri ile AB'nin beklentilerinin büyük ölçüde örtüştüğünü de ifade etmek mümkündür.

[1] "Ukraine's Zelensky Holds First War Phone Call with China's Xi", BBC, <https://www.bbc.com/news/world-europe-65396613>, (Erişim Tarihi: 27.04.2023).

[2] @ZelenskyyUa, "I had a long and meaningful phone call with President Xi Jinping. I believe that this call, as well as the appointment of Ukraine's ambassador to China, will give a powerful impetus to the development of our bilateral relations.", Twitter, <https://twitter.com/ZelenskyyUa/status/1651184756623802368>, (Erişim Tarihi: 27.04.2023).

[3] "Russia Wants Military Aid from China-Here's Why This Deal Could Help China, Too", The Conversation, <https://theconversation.com/russia-wants-military-aid-from-china-heres-why-this-deal-could-help-china-too-201284>, (Erişim Tarihi: 27.04.2023).

[4] "China's Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis", FMPRC, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202302/t20230224_11030713.html, (Erişim Tarihi: 27.04.2023).

[5] "Zelenskyy to Xi Jinping: Come to Ukraine", Politico, <https://www.politico.eu/article/volodymyr-zelenskyy-xi-jinping-ukraine-russia-war/>, (Erişim Tarihi: 27.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

AUKUS Kapsamında Asya-Pasifik'te Artan Kutuplaşma

Asya-Pasifik'teki politik konjonktür, temel olarak ittifaklar ve kutuplar üzerinden tezahür etmekte ve bölgenin siyasi yapısını söz konusu ittifaklar ve bu bağlamda müttefiklik ilişkileri belirlemektedir. Nitekim bölgenin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) çerçevesinde Batılı aktörlerle birlikte hareket eden Avustralya, Japonya, Güney Kore, Vietnam ve Yeni Zelanda gibi devletler ile Batı temelli kurallara dayalı uluslararası düzene rekabet etme hedefi güden Çin ve Kuzey Kore gibi ülkeler arasında rekabet sahasına dönüştüğü öne sürülebilir.

Bu kapsamda ABD Ordusu'nun Hawaii'de konuşlu 25. Piyade Tümeni Komutanı General Ryan'ın Amerikan kuvvetleri ve Asya'daki müttefiklerinin yıllarca süren ortak muharebe tatbikatlarından sonra savaşa hazır olduğunu söyleyerek Rusya'nın Ukrayna'da istediği sonuçları elde edememesinin Çin gibi potansiyel rakipler için bir uyarı işlevi görmesi gerektiğini belirtmesi dikkat çekicidir. Ryan'ın Filipinler, Japonya ve Avustralya gibi ABD'nin müttefiki olan devletlerin birlikte hareket edeceğini ve dünya düzenini değiştirmeye karar vermiş bölgedeki ülkelere katlanmaya devam etmeyeceğini söylemesi oldukça önemlidir.[1]

**Zeki Talustan
GÜLTEN**
Asya-Pasifik
Araştırma
Asistanı

Bu bağlamda ABD'nin Asya-Pasifik Bölgesi'nde Güney Kore, Avustralya ve Japonya gibi devletlerle bir ittifak kurarak blok oluşturduğu ve söz konusu bloğu da Çin karşıtlığı üzerinden konsolide ettiği ifade edilebilir. Fakat ABD'nin ve NATO'nun bölgedeki devletleri birleştirebilmelerinin temelinde onlara güvenlik taahhütleri vermelerinin yer alacağı açıktır.

Nitekim mevzubahis açıklamalar da bu bağlamda okunabilir. Zira ABD güvenlik garantileri vermeden bölgedeki devletleri bir arada tutamayacağını düşünmektedir. Bu kapsamda ABD'nin her zaman söz konusu aktörlerin yanında olduğunu söylemesi önemlidir. Tüm bunların yanı sıra mevzubahis söylemin aslında Çin'i caydırma amacı güttüğünü de iddia etmek mümkündür. Fakat bahse konu olan söylemlerin bu ülkelerin provoke olması şeklinde sonuç vermesi de ihtimal dahilindedir.

Öte yandan bölgede ABD temelli kurulan en güçlü birlikteliğin de ABD, Birleşik Krallık ve Avustralya'nın ortaklığında imzalanan AUKUS Paketi olduğu söylenebilir. Nitekim bu pakt hem kuruluşu hem de kuruluşunun ardından yarattığı etki sebebiyle küresel ve bölgesel açıdan kritik işleve sahiptir. Çünkü söz konusu pakt, 15 Eylül 2021 tarihinde ABD Başkanı Joe Biden tarafından duyurulmuştur. Bu duyuru, Beyaz Saray'daki bir basın toplantısı aracılığıyla yapılmıştır.[2] Bu basın toplantısına dönemin İngiltere Başbakanı Boris Johnson ve dönemin Avustralya Başbakanı Scott Morrison da katılım sağlamıştır.[3] Pakt, Washington ve Londra'nın Kanberra'ya nükleer başlıklı denizaltılar vermesini öngörmektedir.[4] Ayrıca bu paktın hem Çin'in çevrelenmesi hem de ABD'nin bölgedeki askeri nüfuzunun artırılmasına hizmet ettiği düşünülmektedir.

Avustralya'da muhalefetin bu paketi maliyeti, karmaşıklığı ve potansiyel egemenlik sorunları nedeniyle eleştirmesinin ardından Avustralya Başbakanı Anthony Albanese'nin 16 Mart 2023 tarihinde yaptığı konuşmada, ülkesinin 244 milyar dolarlık nükleer denizaltı satın alma planını savunması[5] dikkat çekicidir. Nitekim Kanberra yönetiminin AUKUS Paketi'nin ortağı olması nedeniyle Asya-Pasifik'te ABD'nin ve NATO'nun etkisi artacaktır.

Bahse konu olan durum ise Pekin ile Kanberra arasında kayda değer bir gerilime neden olmaktadır. Zira Avustralya'nın Batı'nın desteğine ihtiyaç duymasının bir nedeni de Çin karşıtlığı üzerinden yürüttüğü Batı temelli dış politikasıdır. Ancak Pekin de bölgedeki ittifaklardan rahatsız olmakta ve bu ittifakların denizlerdeki nüfuzunu sınırlandıracağını düşünmektedir. Bu nedenle de Çin, Batı'nın bölgedeki varlığına ciddi eleştiriler getirmektedir. Dolayısıyla yaşanan gelişmelerin bölgesel gerilimi arttırdığı ve güvenlik denklemlerini kırılganlaştırdığı aşikardır.

Öte yandan Avustralya'nın Batı'yla kurduğu ilişkilerin kazan-kazan temelli ilişkiler olması ve bir güvenlik garantisi sunması sebebiyle Kanberra'nın bu ittifakları Çin'e karşı savunduğu mevcut müttefiklik ilişkilerine devam edeceği öngörülebilir. Tüm bunların da ilerleyen dönemlerde Kanberra-Pekin hattındaki gerilimi arttıracığı öne sürülebilir.

Sonuç olarak ABD-Çin gerilimi devam ettikçe, Batı'nın bölgedeki kutuplaşma sürecini hızlandıracağı ve bunun da Asya-Pasifik'teki güvenlik denkleminde kırılmalara yol açacağı ifade edilebilir.

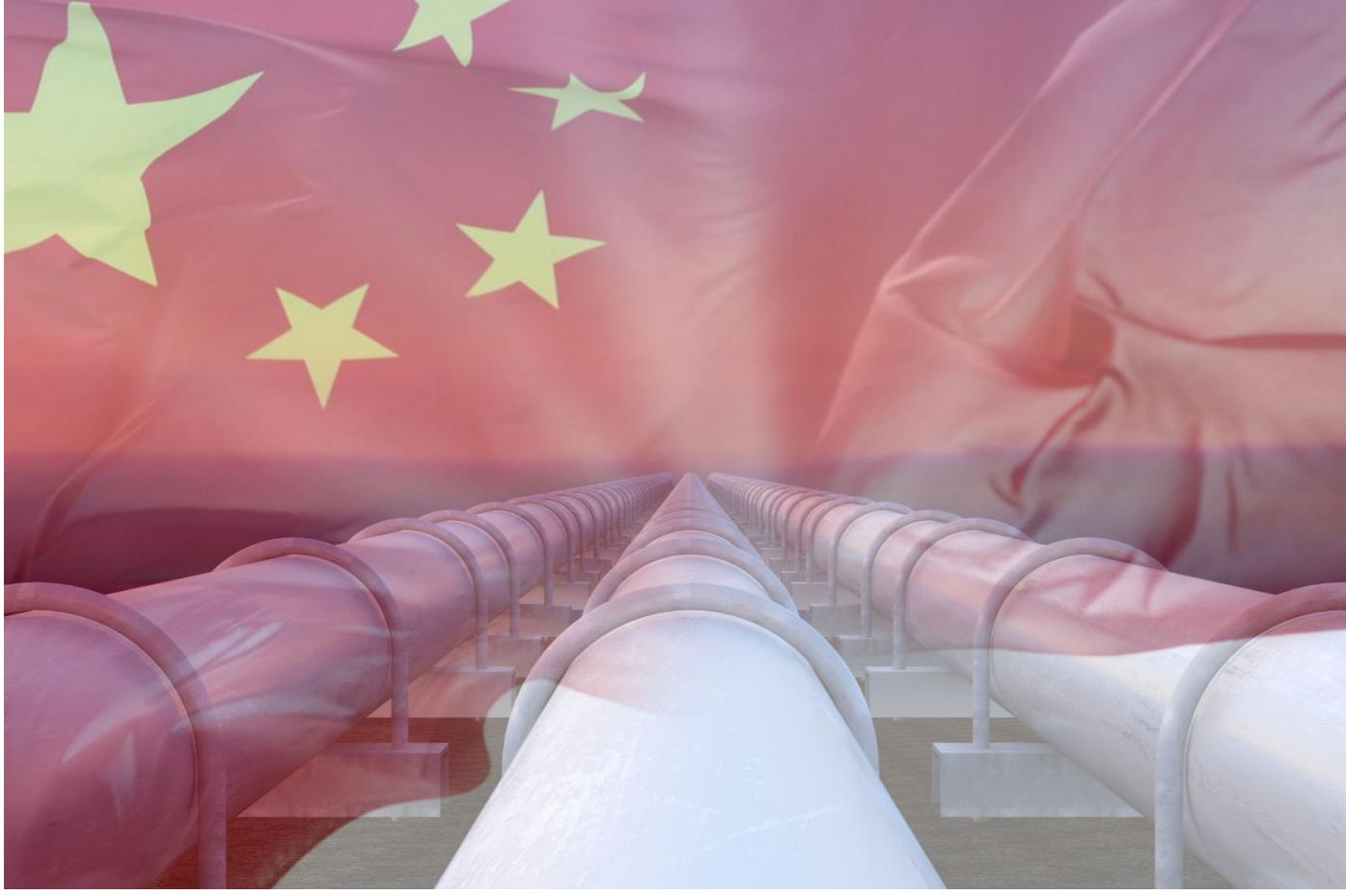
[1] "US General to Aggressors: Allies Are Battle-Ready in Asia", Associated Press News, <https://apnews.com/article/politics-physical-fitness-philippines-china-fb9f434faea84d8f96a37717f1b-b4a16>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[2] "Joint Leaders Statement on AUKUS", The White House, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/15/joint-leaders-statement-on-aucus/>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[3] Aucus Partnership Will Complement and Not Sideline Quad, The Phnom Penh Post, <https://www.phnompenhpost.com/opinion/aucus-partnership-will-complement-and-not-sideline-quad>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[4] "Aucus Deal: US, UK and Australia Agree on Nuclear Submarine Project", British Broadcasting Company, <https://www.bbc.com/news/world-australia-64945819>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[5] "Australia PM Defends AUKUS Submarine Deal Against Critics", Reuters, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/australia-pm-defends-aucus-submarine-deal-against-critics-2023-03-16/>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

ANKASAM ANALİZ

Astana-Moskova Hattında Güçlü İşbirliğinin Formülü: Rus Doğalgazının Çin'e Taşınması

12 Nisan 2023 tarihinde Kazakistan Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Murat Nurtleu'nun Moskova ziyareti gerçekleşmiş ve söz konusu ziyarette verilen mesajlar, Astana-Moskova hattındaki ilişkilerin genişleme ve derinleşme eğilimi içerisinde olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu da bölge gündemini takip eden araştırmacıların ve hatta enerji boyutunda verilen mesajlar itibarıyla uluslararası kamuoyunun dikkatini Kazakistan-Rusya ilişkilerine çevirmiştir.

Nurtleu'nun Moskova ziyaretinin önemiyetini açıklamak gerekirse, öncelikle görüşmede

ele alınan konulara değinmek gerekmektedir. Kazakistan Dışişleri Bakanı'nın Rus mevkidaşı Sergey Lavrov'la bir araya geldiği toplantıda iki ülke arasındaki ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkiler ele alınmıştır. Bu kapsamda Nurtleu, "Rusya, Kazakistan'ın stratejik ve önemli ekonomik ortağı olmuştur. Her iki ülke de dostluk ve iyi komşuluğa dayalı uzun süreli yakın ve güçlü ilişkilere sahiptir." açıklamasında bulunmuştur.[1] Dolayısıyla taraflar arasındaki ilişkilerde Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından gözlemlenen birtakım ihtilafların geride kaldığı ifade edilebilir. Zaten bunun göstergesi olarak da Nurtleu, 2023 yılının sonbahar aylarında Rusya

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
AF-PAK Uzmanı

Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Kazakistan'ın kuzeyindeki Kostanay şehrini ziyaret etmeye hazırlandığını duyurmuştur.[2] Bu yüzden de Kazakistan-Rusya ilişkilerinin genişleme ve derinleşme eğiliminde olduğunu ifade etmek mümkündür.

Belirtmek gerekir ki; Kazakistan'ın dış politikasındaki temel prensip, karşılıklı saygı ve çıkar çerçevesinde güç merkezleri arasındaki dengeleri göz önünde bulunduran çok yönlü-vektörlü ve çok boyutlu dış politika anlayışıyla hareket edilmesidir. Nitekim Astana yönetimi, bir yandan Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde Orta Koridor başta olmak üzere mühim altyapı projelerine dahil olurken; diğer taraftan da özellikle de uyguladığı reform süreçlerine paralel olarak liberalleşmekte ve bu kapsamda Batı'ya yönelmektedir. Tüm bunları yaparken ise Rusya faktörünü göz ardı etmeyen bir Kazakistan yönetiminden bahsetmek mümkündür.

Moskova ise Primakov Doktrini olarak da bilinen "Yakın Çevre Doktrini" çerçevesinde post-Sovyet alandaki ülkeler üzerindeki etkisini sürdürmek istemektedir. Tahmin edileceği üzere, Orta Asya da bu gayeden bağımsız değildir. Dolayısıyla Astana, çok vektörlü dış politika anlayışı hasebiyle Rusya'yla münasebetleri önemserken; Moskova da yakın çevresi olarak gördüğü Orta Asya'yla yapıcı ilişkiler geliştirmeyi kendi güvenlik politikalarının önemli bir parçası olarak görmekte ve bu amaç doğrultusunda Kazakistan'ı mühim bir partner şeklinde değerlendirmektedir.

Anlaşılabileceği üzere, taraflar arasındaki münasebetlerin geliştirilmesi, her iki ülkenin de temel beklentileriyle uyumludur. Bu kapsamda Kazakistan, çok vektörlü dış politika anlayışına da uygun bir biçimde Nurtleu'nun ziyareti vesilesiyle Rusya'ya mühim bir teklifte bulunmuştur. Söz konusu teklif ise Kazakistan topraklarından geçerek Çin'e bağlanacak yeni bir uluslararası doğalgaz boru hattının inşası edilmesini içermektedir.[3] Zira mevcut hattın kapasitesi oldukça düşüktür.

Üstelik mevzu bahis öneri, Kazakistan'ın doğu bölgelerine de doğalgaz ulaştırılmasına hizmet edecektir.[4] Yani bu teklifin taraflarca kabul edilmesi halinde, Rusya'nın Ukrayna'daki savaşın ardından yöneldiği Asya pazarına ve bu bağlamda Asya'nın başat enerji ithalatçısı olan Çin'e ulaşması kolaylaşırken; Kazakistan da hem enerji koridorları bağlamında jeopolitik ve jeoekonomik önemini arttıracak hem de ülke içerisindeki bir eksikliğin giderilmesini sağlayacaktır. Bu anlamda kazan-kazan temelli bir enerji işbirliği projesinin gündeme geldiği ifade edilebilir. Dahası Pekin yönetimi de dünyanın en önemli doğalgaz ithalatçısıdır. Bu sebeple de Çin'in gerek büyüyen ekonomik kapasitesinin itici gücü olan sanayi sektörü için gerekse de 1,4 milyarlık nüfusunun[5] başlıca ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla bahsi geçen projeye sıcak yak-

laşacağı öne sürülebilir.

Nurtleu'nun Moskova ziyaretiyle birlikte gündeme gelen ve Rusya ile Çin'i bağlayacak olan bu doğalgaz boru hattı önerisi, tüm taraflar açısından kârlı bir sürece kapı aralayabilir. Elbette bu durum, karşılıklı bağımlılıkları arttıracığı için ihtilafları azaltacak ve kazan-kazan temelli işbirliğini merkeze alan bir ilişki biçiminin teşkil edilmesine kapı aralayacaktır.

Tüm bunlara ek olarak Astana'nın Moskova'ya önerdiği teklifin göz ardı edilmemesi gereken bir boyutu daha bulunmaktadır. Hatırlanacağı üzere Rusya, Avrupa Birliği (AB) tarafından kendisine uygulanan yaptırımlara rağmen Kazakistan'ın Druzhba Boru Hattı üzerinden Almanya'ya doğalgaz ihracatı gerçekleştirmesine izin vermiştir.[6] Dolayısıyla Kazakistan'ın önerisi, Druzhba Boru Hattı çerçevesinde yürütülen sürecin bir yansıması olarak okunabilir. Kısacası Kazak gazı AB ülkelerine giderken; Rus gazını da Çin'e yönlendirecek bir hamle üzerinden küresel enerji krizine çözüm üretecek şekilde tüm tarafların çıkarına uygun bir formül bulunmuş olabilir ya da en azından buna yönelik bir arayıştan bahsedilebilir.

Sonuç olarak Ukrayna'daki savaşın başlamasının ardından Kazakistan-Rusya ilişkilerinde meydana gelen birtakım sorunların aşıldığı ve tarafların iyi komşuluk ve karşılıklı fayda prensibi çerçevesinde aralarındaki işbirliklerini geliştirmeye odaklandıkları ifade edilebilir. Putin'in 2023 yılının Sonbahar aylarında Kazakistan'ı ziyaret edeceğinin duyurulması da bunu teyit eder mahiyettedir. Öte yandan Kazakistan'ın Rus doğalgazını Çin'e taşıyacak boru hattı inşasına yönelik önerisi ise taraflar arasındaki münasebetlerde enerjinin itici güç olmaya devam edeceğini ortaya koyar niteliktedir.

[1] "Kazakh, Russian Foreign Ministers Meet in Moscow", Azernews, <https://www.azernews.az/region/208618.html>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[2] "President Putin to Visit Kazakhstan in Autumn 2023", AKI Press, https://akipress.com/news/701673:President_Putin_to_visit_Kazakhstan_in_autumn_2023/, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[3] Nuray Alekberli-Museyibova, "Kazakhstan Proposes Gas Pipeline Project Connecting Russia and China Publication: Eu", The Jamestown Foundation, <https://jamestown.org/program/kazakhstan-proposes-gas-pipeline-project-connecting-russia-and-china/>, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

[4] Aynı yer.

BASINDA ANKASAM

3 Mayıs 2023

ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, TRT Ankara Radyosu Gündem programında dış politikadaki güncel gelişmeleri değerlendirdi.

4 Mayıs 2023

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un 30 Nisan 2023 tarihinde Özbekistan'da düzenlenen referandum hakkında kaleme aldığı yazı, Türkiye Gazetesi'nde yayınlandı.

6 Mayıs 2023

ANKASAM Uluslararası İlişkiler Uzmanı Dr. Doğan Başaran, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın güncel durumuna ilişkin Kanal B'ye değerlendirmelerde bulundu.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*'nin son sayısı yayımlanmıştır. *Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK* veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VI , SAYI II

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*'nin son sayısı yayımlanmıştır. *Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK* veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VI , SAYI II

